

Zhodnocení prostorového vývoje růstu ČR

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

Ing. Radka Redlichová, Ph.D.

Autorka:

Bc. Kristýna Ciková

Brno, 2017

PODEPSANÉ ZADÁNÍ DP

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: „*Zhodnocení prostorového vývoje růstu ČR*“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Ing. Radce Redlichové, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem svým blízkým, rodině a příteli za podporu během studia i při přípravě této práce.

Diplomová práce je zpracována v rámci řešení projektu IGA: IGA 16/2016 "Ověření platnosti vybraných teorií regionálního rozvoje na příkladu České republiky."

ABSTRAKT

CIKOVÁ, K., Zhodnocení prostorového vývoje růstu ČR, Mendelova univerzita v Brně, 2017. Diplomová práce.

Diplomová práce se zaměřuje na regionální analýzu, jejímž cílem je zhodnocení prostorového vývoje růstu v rámci České republiky na úrovni obcí. Tato administrativní úroveň poskytuje detailnější pohled na tuto problematiku. Pozornost byla zaměřena na porovnání socio-ekonomického růstu v roce 2006 a 2015. S ohledem na téma práce byly určeny následující ukazatele – míra migrace, zaměstnanost ve službách a zemědělství, zastavěné plochy a počet obyvatel ve věku 0–14. Z těchto sub-indikátorů byl sestaven výsledný kompozitní indikátor. Ten vymezil území s vyšším prostorovým socio-ekonomickým růstem, z kterého vyplývá, že je nerovnoměrně rozmístěný. V porovnání jednotlivých let se zvýšila extenzita měst, která ovlivňuje přilehlé obce.

Klíčová slova: kompozitní indikátor, korelace, metoda min max, obec

ABSTRACT

CIKOVÁ, K., Evaluation of the spatial growth development in the Czech Republic, Mendel University in Brno, 2017. Diploma thesis.

This thesis focuses on regional analysis, which aims to evaluate the spatial growth development at municipal level within the Czech Republic. This administrative level provides more detailed view of this issue. The attention is focused on the comparison of socio-economic growth in 2006 and 2015. With regard to the theme of the work, the following indicators are identified - migration rates, employment in services and agriculture, built-up areas and population between the ages of 0-14. The final composite indicator is constructed based on these sub-indicators. It defines a territory with higher spatial socio-economic growth, which indicates it is unevenly distributed. Compared to past individual years, the extent of the cities has increased, affecting adjacent municipalities.

Keywords: composite indicator, correlation, min max method, community

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	CÍL A METODIKA PRÁCE	8
2.1	Získání dat a výběr indikátorů	8
2.2	Kroky sestavení kompozitního indikátoru	11
3	PŘEHLED PROBLEMATIKY	12
3.1	Regionální rozvoj a definice základních pojmů	12
3.2	Teorie regionálního rozvoje	15
3.3	Regionální analýza	34
4	VÝSLEDKY	40
4.1	Charakteristika vybraného území	40
4.2	Výběr socio-ekonomických indikátorů a jejich vývoj	41
4.3	Konstrukce kompozitního indikátoru	49
4.4	Stanovení vah	50
4.5	Standardizace dat	50
5	DISKUZE	63
6	ZÁVĚR	66
	SEZNAM LITERATURY	68
7	SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ	75
8	SEZNAM TABULEK	75
9	SEZNAM PŘÍLOH	76
10	PŘÍLOHY	77

1 ÚVOD

Regionální rozvoj můžeme chápat jako pozitivní změny ekonomického, sociálního nebo environmentálního procesu. V rámci něj je pozornost věnována i socio-ekonomickým disparitám, které jsou výsledkem nerovnoměrného vývoje prostorového růstu regionu.

Jednotlivé regiony se vyznačují jistými specifiky typickými pro danou oblast. Existují faktory, v nichž jsou si regiony podobné, a naopak nalezneme odlišnosti mezi jednotlivými oblastmi. Každý autor i teorie využívá odlišné koncepty vývoje regionů a staví se různě například k roli státu, jehož cílem je mimo jiné i snižování regionálních nerovností. Touto problematikou se zabývá regionální politika, která se pomocí určitých nástrojů snaží tyto disparity vyrovnat a zajistit tak rovnoměrný prostorový rozvoj země.

Jedním z klíčových prvků prostorové analýzy je utváření a vývoj městských aglomerací. Tento jev velice úzce souvisí se suburbanizací a postupným rozšiřováním funkčního území velkých měst. Obyvatelstvo se zde lokalizuje kvůli dostupnosti veškerých služeb, které zahrnují školy, banky, obchody a další. Města jsou atraktivní také pro firmy, které zde nacházejí pracovní síly. Dle teorie polarizovaného rozvoje jsou považovány za hnací póly, které rozvíjí své okolí.

Intenzitu vztahů mezi jádrem a jeho nejbližších přilehlých oblastí je možné zkoumat pomocí regionálních analýz na odlišných úrovních nebo porovnávat s jiným geografickým prostředím. Množství výzkumů, které se zabývají prostorovými vztahy, jsou realizovány na vyšších administrativních úrovních, například okresů (Marada, 2001; Fialová, 2001), protože obsahuje větší množství nezbytných údajů. V případě detailnějšího pohledu na zkoumanou problematiku je zapotřebí pracovat s daty na nižší administrativní úrovni a zvolit ukazatele, které mají optimální vypovídající schopnost. V některých situacích je zapotřebí hodnotit území z různých úhlů pohledu a použít tak více ukazatelů. V takovém případě je možné využít tzv. kompozitní indikátor. Ten může mimo jiné i hodnotit jednotlivé pilíře regionálního rozvoje, ať už separátně nebo komplexně.

2 CÍL A METODIKA PRÁCE

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je zhodnocení prostorového vývoje růstu. K jeho naplnění bylo třeba vyhotovit regionální analýzu, která byla založená na statistické metodě kompozitních indikátorů. Vzhledem ke stanovenému cíli byly zkoumány obce České republiky v roce 2006 a 2015 ze socio-ekonomického úhlu pohledu.

K jeho dosažení bylo zapotřebí následujících kroků: teoreticky vymezit danou problematiku, sestavit kompozitní indikátor a porovnat jednotlivé roky.

Dílčím cílem je ověření obecné teorie polarizovaného rozvoje, dle které je růst nerovnoměrný, neboť k němu nemůže docházet v území ve stejné míře.

2.1 Získání dat a výběr indikátorů

Prvním krokem k dosažení výsledku bylo získání potřebných dat na úrovni obcí. V průběhu sledovaného období vznikly některé obce (Petrov nad Desnou, Libhošť, Krhová a další) a zároveň i zanikly (Nemíř). Proto byly některé územní jednotky vyřazeny z analýzy. Jejich zdrojem byl Český statistický úřad. Kromě veřejně přístupných dat byla využita i neveřejná databáze poskytnutá pro účely této práce ČSÚ.

Po prostudování řady publikací byly vybrány indikátory, dle kterých je možné socio-ekonomický růst posoudit. Při jejich výběru bylo zohledněno tvrzení Vackové a kolektivu (2011), že lokality nejsou popisovány jen podle fyzických vlastností, ale také skrze jeho obyvatele. Následuje jejich výčet, uvedení příkladu použití a postup výpočtu, který byl proveden v programu Microsoft Excel.

Míra migrace

Dle Ministerstva vnitra ČR (2017) je migrace přesun jednotlivců nebo skupin v rámci určitého prostoru, který je s porodností a úmrtností významným prvkem v populačním vývoji.

Migraci je možné vyjádřit několika ukazateli, například saldem migrace, které bylo použito v Metodice zpracování ÚAP Karlovarského kraje. Krajíček (2011) píše, že jeho dlouhotrvající záporná hodnota ukazuje na problémy, které mohou souviset

s oslabováním některých funkcí například v rámci hospodářského pilíře. Dále upozorňuje na možnou korelaci tohoto ukazatele s výstavou nových bytů. Migrační vztahy použil při vymezení Brněnské metropolitní oblasti Mulíček (2013) pomocí dvou oddílů – prostorového shlukování obcí na základě největšího migračního vztahu a popisem významných proudů migrace a emigrace. Ukazatel migrace aplikoval ve své práci i Sirovátka (2016), který píše, že pokud je jeho hodnota kladná, indikuje to atraktivitu a rozvojový potenciál okresu.

K dalším výpočtům slouží saldo migrace (rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných) na počet obyvatel středního stavu.

Podíl zaměstnanosti ve službách

V případě potřeby charakterizování služeb se mnoho definic řídí tzv. negativním vymezením, to znamená vše, co není možné zařadit do jasně definovaného sektoru zemědělství nebo průmyslu (geography, 2017). Toušek (2008) definuje výstupy tohoto sektoru jako: „nehmotné výrobky, které nelze skladovat, vlastnit či transportovat.“

Dufek a Minařík (2009) analyzovali tento indikátor použitý vládou ve Strategii RR v období 2007-2013, kdy měl hodnotit rozvojový cíl – zvýšení ekonomického a environmentálního potenciálu, konkurenceschopnosti a sociální úrovně regionů ČR. Při vymezení Plzeňské metropolitní oblasti byl tento ukazatel také využíván konkrétně při určení sociálně demografické struktury a vazby. Dále byl pomocí zaměstnanosti ve službách určen indikátor struktura zaměstnanosti v Národním strategickém plánu rozvoje venkova 2007-2013. Marada (2001) zařadil mezi ukazatele podíl ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v bankovním sektoru.

Pro účely této práce je získána jeho hodnota podělením počtu zaměstnaných ve službách ekonomicky aktivním obyvatelstvem.

Podíl zaměstnanosti v zemědělství

Kterékoli odvětví pro národní ekonomiku využívá mnoho indikátorů, které reflektují jeho ekonomický, případně sociální význam. V zemědělství se setkáme s jeho podílem na investicích, hrubém domácím produktu, zahraničním obchodu a zaměstnanosti. Poslední zmíněný indikátor charakterizuje agrární sektor v sociální dimenzi (Boháčková, 2010).

Tento ukazatel se velmi často používá k vymezení periferních oblastí. V této souvislosti ho využili například Marada (2001), Musil a Müller (2008), kteří spolu s dalšími 16 ukazateli porovnávali tyto oblasti v letech 1988 a 2005.

Podíl zaměstnanosti v zemědělství je dán podílem počtu zaměstnaných v zemědělství ekonomicky aktivním obyvatelstvem.

Podíl počtu obyvatel ve věku 0–14 let

V rámci věkové struktury každé populace rozlišujeme tři složky – předproduktivní, produktivní a postproduktivní. Předproduktivní složka obyvatelstva je označována jako dětská, spadají do ní mladí ve věku do 15 let (ČSÚ, 2005).

Kubeš a Kraft (2011) se zabývali sociální a populační stabilitou území, kterou založili na řadě předpokladů, mezi které spadá i takové zastoupení populace ve věku 0–14 let vytvářející dispozice pro následný příznivý vývoj počtu obyvatel.

Musil a Müller (2008) se zabývali vymezením periferií v České republice a pro jejich analýzu vybrali celkem 17 ukazatelů, mezi které patří i tento, ale s modifikací do 24 let.

Následně se pracuje s podílem počtu obyvatel ve věku 0–14 let udává poměr počtu obyvatel ve věku 0–14 let k celkovému počtu obyvatel.

Podíl zastavěné plochy

Do zastavěného území jsou řazeny pozemky, na kterých byly postaveny budovy a nádvoří náležející k obytným, hospodářským nebo průmyslovým budovám jako jejich příslušenství (ČSÚ, 2006). Vzhledem k potřebě zobrazení reálného záboru půdy antropogenními plochami jsou pod tento indikátor řazeny rovněž tzv. ostatní plochy, které zohledňují dopravní infrastrukturu a další prvky výše nezařazené.

Nezisková organizace CI2 (2014) zaměřená na rozvoj území využila indikátor zastavěné plochy obce s cílem zjistit informaci o rozloze rozvinutých oblastí. Strategie udržitelného rozvoje ČR (2010) také použila tento ukazatel, avšak na úrovni krajů. Tento indikátor bývá často i kritériem pro vymezení venkovských oblastí, ve kterých je nízká hustota zastavění a nedochází ani tak často k nové výstavbě (Binek, 2007; Perlín 2010). Tato práce se zaměřuje na území s vyšším podílem zastavěného území a novou výstavbu, což může indikovat rozvoj a růst.

Dufek a Minařík (2009) hodnotili rozvojový potenciál na základě 4 skupin indikátorů, mezi které zařadili migrační saldo a intenzitu výstavby, dokazující zájem obyvatel o území, jsou tedy dobrým parametrem při výzkumu rozvoje území. Vysoká míra výstavby domů a bytů ukazuje i na jejich dobré finanční zajištění (Kubeš a Kraft, 2011).

Podíl zastavěné plochy je vyjádřen podílem zastavěného území a výměry celkem.

2.2 Kroky sestavení kompozitního indikátoru

V první řadě bylo zapotřebí zjistit vztahy mezi jednotlivými indikátory pomocí korelační matice. Vzhledem k tomu, že závislosti nepřekročily nežádoucí hodnotu 0,8, nebylo nutné žádný indikátor vyřadit. V souboru se také nevyskytovaly žádné chybějící hodnoty, což by také mohlo být důvodem pro neakceptaci sub-indikátoru.

S ohledem na různorodosti jejich závažnosti byly u vybraných indikátorů stanoveny váhy. K tomu sloužila matice párového porovnání, kterou vyplnilo pět vybraných odborníků z Mendelovy univerzity a Českého statistického úřadu. Váhy byly následující: míra migrace 0,19, zaměstnanost ve službách 0,40, zaměstnanost v zemědělství 0,09, zastavěná plocha 0,19 a obyvatelé do 15 let 0,13.

Důvodem jejich přidělení, bylo zabránění subjektivnosti pohledu na danou problematiku.

Ukazatelé nebyly ve stejných jednotkách, proto je bylo nezbytné všechny transformovat do bezrozměrných veličin. K tomu posloužila metoda standardizace min max, která transformuje hodnotu na bodovou škálu v rozmezí 0 až 100 a umožňuje tak bezproblémovou agregaci ukazatelů.

Závěrečným krokem analýzy byla vizualizace výsledků obou let provedená v softwaru ArcGIS a jejich vzájemné porovnání.

3 PŘEHLED PROBLEMATIKY

3.1 Regionální rozvoj a definice základních pojmů

Regionální rozvoj je v posledních letech často skloňovaným tématem, které můžeme hodnotit z řady hledisek. Nejčastěji je uvažováno z ekonomického, sociálního a environmentálního rozvoje určitého území. Aby bylo možné říci, zda je území například ekonomicky vyspělé, je třeba ho nejdříve vymezen. V tomto smyslu je možné dále definovat pojem „region“.

3.1.1 Region

S tímto pojmem, bez konkrétního vymezení, se setkáváme téměř denně a to v různých oblastech - v ekonomii, demografii, mediích atd. I přes to, že všichni teoretici regionálního rozvoje chtějí porozumět procesu regionálního rozvoje, existuje celá řada různých definic regionů a snaha vědců o univerzální definice je stále neúspěšná. Tento pojem má svůj latinský původ ve slově *regere* neboli vládnout, řídit nebo *regnum*, což znamená říše.

Diderot (2001) píše, že region je část zemského povrchu s určitými typickými znaky. Podle této definice existují dva základní druhy regionů, a to region fyzickogeografický, který je vymezen fyzickogeografickými znaky (např. reliéf, půda, vodstvo), a pak region sociálněgeografický, který se vyznačuje určujícím vztahem středisko - zázemí. Šilhánková (2007) k tomuto doplňuje, že ať už se však jedná o vymezení fyzickogeografické nebo sociálněgeografické vždy se určí jádro, zázemí a hranice regionu.

Podle Duška (2010) je tento pojem určen k:

- vymezení daného území, které má z určitého hlediska stejné rysy, ale nemá stanovené hranice (vymezení oblasti dle kritérií),
- využití k administrativním účelům na subnárodní úrovni.

Jeřábek a Pešková (1999) region charakterizují jako území vymezené na základě společných znaků (rysů a kritérií). Proces vymezování regionů označujeme jako regionalizace.

Regiony mohou být vymezeny na základě jednoho prvku či vztahu tzv. monokriteriální regiony (například průměrné srážky v daném roce), v případě více prvků či vztahů se jedná o multikriteriální regiony, dále se v úvaze může brát celá škála působících jevů a vztahů - komplexní regiony. Podle formy můžeme rozlišit homogenní regiony, heterogenní regiony a plánovací regiony. (Krejčí, 2010) Jako homogenní regiony označujeme regiony, které se shodují svými vlastnostmi, na druhou stranu heterogenní regiony (nodální) jsou ty, které mají funkční jednotnost (Čeněk, 2008).

Metodám vymezení regionu se dále věnoval Ivanička (1983):

1. metoda generalizace textu - jedná se o nejstarší metodu, generalizací neboli zobecňováním dojde k výběru nejpodstatnějších prvků, vztahů, faktů, poté se vymezení nejvíce homogenní celky,
2. kartografická metoda - tato metoda vyžaduje využití dvou map, kdy první znázorní analýzu odvětví na jednodůvětvové mapě, na druhé pak můžeme vidět průmysl a sídla, tyto dvě mapy se poté přenesou na jednu, tímto způsobem lze určit regiony zemědělské, průmyslové, atd.,
3. metoda analýzy vzdálenosti v n-rozměrném prostoru - zde je třeba použití výpočetní techniky, lze použít i faktorovou analýzu, kdy známé charakteristiky jsou statisticky zpracovány, poté je možné určit jednotlivé vzájemné vztahy, závislosti, na základě toho lze určit, které faktory mohou ovlivnit tvorbu prostorové struktury,
4. metoda vymezení nodálních regionů - podle Hoover a Giarratani (1985), Hudečkové (1947) nodální regiony mají dvě vlastnosti první - jsou funkčně integrovány vnitřně do té míry, že práce, kapitál či komoditní toky jsou běžnější v rámci regionu, než je tomu u jiného regionu. Druhou vlastností je, že v regionu jsou aktivity orientovány směrem do jediného bodu nebo uzlu, v rámci ní se tedy zkoumá vztah mezi centrem a zázemím.

Dalším důležitým pojmem je regionální rozvoj. Regionálním rozvojem rozumíme proces, který zabezpečuje růst ekonomického i sociálního potenciálu regionu, jehož využívání má vést ke zvyšování životní úrovně jeho obyvatel, k sociálnímu a ekonomickému rozvoji státu při zachování trvale udržitelného rozvoje (Wokoun a kol., 2008).

Základním dokumentem tohoto rozvoje je Strategie regionálního rozvoje České republiky, která je nástrojem realizování regionální politiky. Strategii zpracovává Ministerstvo pro místní rozvoj a snaží se v ní o propojení jednotlivých odvětvových hledisek a územních aspektů. Jednou z funkcí regionální politiky je i disparitní funkce, kdy se Strategie podrobně věnuje regionálním rozdílům, které jsou zohledněny ve stanovených opatřeních a prioritách (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013).

S regionálními rozdíly (také disparitami) se v posledním desetiletí můžeme setkat velice často. Význam slova pochází z latinského dis – parita (u)s, což znamená rozdělený. Regionální disparitou rozumíme nevyrovnanost prostorových struktur v různých regionech. Jedná se o rozdílnost nebo nepoměr různých jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění a vyskytující se alespoň ve dvou entitách této územní struktury (Kutscherauer a kol., 2010).

Regionálními disparitami se rozumí odchylky od určitého referenčního rozdělení znaků pokládaných za relevantní v souvislosti s různými prostorovými úrovněmi měřítka – ohraničení regionu (Vorauer, 2007).

Existuje celá řada faktorů (historické, demografické, infrastrukturální) vzniku tohoto nežádoucího jevu, s kterými se snaží aktéři regionální politiky pomocí různých nástrojů vypořádat. Zákonem č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje byly vymezeny tzv. regiony se soustředěnou podporou státu, které dělíme na strukturálně postižené (oblasti s útlumem průmyslového odvětví), hospodářsky slabé regiony (území s vyšší úrovní nezaměstnanosti) a venkovské regiony (nízká hustota zalidnění).

Důležitým faktorem rozvoje regionu může být i jeho konkurenceschopnost a vznik nových klastrů. Může se stát, že region je specializovaný v určité odvětvové oblasti, která se však v průběhu let stane zastaralou a neschopnou přizpůsobit se aktuálním podmínkám, například na trhu práce. Konkurenceschopnost, ať už lokální nebo regionální, ovlivňují faktory, které jsou v čase variabilní, což může být mimo jiné spjato i s úrovní socioekonomického poznání procesů (Raška, 2012).

V České republice je konkurenceschopnost dle Wokouna (2007) funkcí těchto následujících faktorů: konkurenceschopná ekonomika, otevřená a flexibilní společnost, kvalitní fyzické prostředí a vyvážený rozvoj území.

Regionální analýza pak zkoumá a prezentuje předcházející sociální a hospodářský vývoj v regionu, jeho okolí a jejich současný stav. Popisuje jevy a procesy probíhající v regionu - jejich stav, tendence a trajektorie a zkoumá hlavní oblasti sociálních a ekonomických činností s největším potenciálem rozvoje (Kutscherauer a kol., 2010).

3.1.2 Ekonomický růst a ekonomický rozvoj

Dále je třeba rozlišit pojmy ekonomický růst a ekonomický rozvoj. Kdy podle Čadila (2010) si pod charakteristikou dlouhodobý ekonomický růst můžeme představit růst potencionálního produktu, jedná se zejména o kvantitativní charakteristiku. Příkladem může být hrubý domácí produkt na obyvatele. Širším pojmem je ekonomický rozvoj, který souvisí s kvalitativní změnou v určité ekonomice (zlepšení dopravní situace v regionu, zlepšení kvality životního prostředí).

Žítek (2004) jmenuje základní faktory, které mohou ovlivnit ekonomickou úroveň regionů následovně: jedná se o lokalizaci firem, která je velice významná jako zdroj pracovních míst, důležitou roli hraje i sektorová struktura firem (pro regiony jsou výhodnější progresivní odvětví, než sezónní sektory). Dalším faktorem je intenzita vnitroregionálních vazeb (dodavatelsko-odběratelské vazby a multiplikační efekt), typ převažující organizační formy vazeb, demografická situace a přímé/nepřímé vlivy státní hospodářské politiky (monetární a fiskální).

3.2 Teorie regionálního rozvoje

S ohledem na téma této práce bude pozornost dále věnována teoriím regionálního rozvoje. Ty vznikaly mimo jiné i z důvodu nerovnovážného vývoje jednotlivých regionů a jsou výsledkem snažení o vysvětlení těchto disparit. Aktéři regionálního rozvoje se potýkají s řadou doporučení, vymezení faktorů, mechanismů RR, které se od sebe mohou i výrazně lišit. Stát tak musí častokrát hledat správná a vyvážená řešení.

Nejdříve bude popsán vývoj teorií regionálního rozvoje a následně možnosti jejich dělení. Je na místě zdůraznit, že níže uvedený přehled není úplným výčtem, na druhou stranu obsahuje všechny základní a nejčastěji používané či diskutované teorie.

3.2.1 Vývoj teorií regionálního rozvoje

Problematika lokalizace se v ekonomických souvislostech objevuje během 17. a 18. století. Za předchůdce teorií regionálního rozvoje můžeme považovat lokalizační teorie, které jsou řazeny mezi neoklasické. Jejich cílem je určení faktorů ovlivňujících lokalizaci ekonomických aktivit a vysvětlení tak rozmístění ekonomiky v prostoru (Scott, 1976). Dle Krejčího (2012) se aktéři rozhodují podle umístění optimálních zdrojů, jejich úsudek dále ovlivňuje čas, protože zdroje i potřeby se v čase mění. Změny, které mohou v průběhu času nastat, poté vedou k hledání nového vhodného stanoviště (relokalizace).

Za první ucelený neoklasický model lokalizačních teorií je považována práce J. von Thüнена z roku 1862 věnující se pravidelnostem v rozmístění jednotlivých typů zemědělských aktivit. Dle jeho teorie se ve středu nachází město, okolo něhož se soustředí hospodářské zóny, za nimi se rozléhá neobdělávaná půda, která izoluje město od ostatního světa (Maier, 2005; Čeněk, 2008). Dalšími příklady neoklasických teorií jsou jednosektorové a dvousektorové modely růstu regionů, růstové účetnictví, nová ekonomická geografie a nová teorie růstu (Dušek, 2010).

Neoklasicismus se soustředil na ekonomickou rovnováhu, ať už dílčí nebo všeobecnou a jeho základem byla mikroekonomie. Jeho nedostatečně propracované makroekonomické základy se pak staly příčinou krize po roce 1929 (Sojka, 2010). V této době se tedy v teoriích regionálního rozvoje nepředpokládá existence regionálních rozdílů, chronická nezaměstnanost byla vysvětlena nepřizpůsobením buď kapitálu, nebo pracovních sil tržním principům. Technologie a makroekonomické podmínky byly považovány za dané, a tudíž bez vlivu na utváření nerovnovážného stavu a na hospodářský růst (Blažek, Uhlíř, 2011).

Po druhé světové válce pak v ekonomii dominují keynesiánci, kteří se navrací zpět k makroekonomii a připouští teorie regionální nerovnováhy (Sojka, 2010). Jejich hlavním stanoviskem bylo tvrzení, že státy mají možnost a zároveň i povinnost

ovlivňovat výkyvy hospodářského cyklu pomocí nástrojů fiskální a měnové politiky (Kohout, 2005). Adamčík (2002) řadí do keynesiánského období tyto teorie - teorii exportní základny, kumulativních příčin, polarizovaného rozvoje a další.

Typickým rysem pro teorie, které vznikly v tomto období, je kromě zmíněné tržní nerovnováhy také velikost poptávky po produktech z daného území v jiných oblastech, tedy export z regionu. Tyto teorie řadíme do skupiny jádro-periférie (Blažek, Uhlíř, 2011).

V 70. letech 20. století můžeme hovořit o neomarxistickém směru, kde stejně jako u keynesiánců figurují teorie regionální nerovnováhy, např. teorie nerovné směny. Tato teorie našla svoje zastánce v bývalých socialistických zemích. I když zde nebyla formulována žádná konkrétní opatření, tak v některých socialistických zemích byla regionální politika velmi účinná, avšak za cenu ztráty ekonomické výkonnosti a vnější konkurenceschopnosti celého státu. V 70. a 80. letech se pak objevují neoliberalní směry ekonomického myšlení. Zde můžeme nalézt teorie regionální rovnováhy i teorie regionální nerovnováhy, např. nová teorie růstu nebo teorie závislosti na zvolené cestě. Tato doba je charakteristická podporou malých a středních firem, decentralizací kompetencí a deregulačními opatřeními (Blažek, Uhlíř, 2011).

V 80. letech vznikly institucionální směry, které se s důrazem na roli institucí a jejich historický vývoj snažily vysvětlit příčiny regionálních rozdílů. Tyto teorie jsou charakteristické tím, že se zajímaly o problémy, které nebyly stávajícími teoriemi zohledňovány. Jedná se o technologický pokrok, o fungování firem a o instituce. Důraz byl kladen na znalosti, jedinečnosti institucí, procesu učení se atd. Příkladem je teorie výrobních okrsků (Konečný, 2012).

Ve druhé polovině 20. století vznikly kriticko – realistické přístupy. Z autorů můžeme jmenovat například Massey, která vytvořila Teorii územních dělb práce. Jejímž cílem bylo propojení geografie průmyslu a trhu práce s širšími podmiňujícími společenskými strukturami, čímž chtěla ukázat odlišný způsob chápání nerovnoměrného regionálního rozvoje (Herod, 1997). Krejčí (2012) dále popisuje, že dochází k nově prostorové dělbě práce, kdy v periferiích je

lokalizovaná výroba, ve světové semiperiférii montáž a ve světových jádrech sídla společností.

Za významný výzkum, který spadá pod kriticko – realistické teorie lze považovat tzv. diskuze o lokalitách, který probíhal pod vedením Phillipa Cooka v 80. letech 20. století. Hlavním úkolem studií bylo zkoumání dopadů restrukturalizace na vybrané britské lokality. Byly to lokality růstové i upadající. Philip Cook chápe lokalitu, jako prostor, kde se projevuje aktivní účast obyvatel ve snaze prosadit svůj zájem. Tedy větší angažovanost aktérů by mohla být cestou k hospodářské prosperitě. Hlavním přínosem této studie je odmítnutí vytvoření univerzálně platné teorie regionálního rozvoje (Cook, 2006).

3.2.2 Dělení teorií regionálního rozvoje

Vzhledem k tomu, že v průběhu let se zformulovala řada teorií, vznikla i potřeba tyto teorie určitým způsobem klasifikovat. Klasifikovat teorie regionálního rozvoje je možné dle řady kritérií, nejčastěji jsou však děleny do dvou skupin, a to konkrétně na teorie divergenční a teorie konvergenční, jejichž definice jsou uvedeny níže.

Krejčí (2012) také uvažuje toto dělení a píše, že hlavním kritériem je určení trendu, zda v průběhu let dochází ke snižování nebo zvětšování jednotlivých rozdílů mezi oblastmi, podle tohoto tedy dělíme teorie na konvergenční a divergenční. Konvergenční teorie nebo také teorie rovnováhy předpokládají, že v regionech postupně dochází k vyrovnání rozdílů, jedná se o jejich přirozenou tendenci. Divergenční teorie jsou opakem konvergenčních a podle nich dochází ke zvětšování rozdílů mezi regiony formou diferenciačních procesů.

Velká část autorů obou teorií přiznává i existenci opačných procesů, jde tedy o to, že zastánce divergence počítá i s působením vyrovnávacích mechanismů, toto působení je však považováno pouze za dočasné, slabší (Dušek, 2010).

Mezi konvergenční přístupy řadíme neoklasické teorie, kam spadá i Nová teorie růstu, kterou lze chápat jako jeden z dílčích směrů nové ekonomické geografie. Dle této teorie je jedním z možných kumulativních impulsů, který ovlivňuje rozvoj regionu, aktivita jednotlivce (Krejčí, 2012). Divergenčními přístupy jsou typičtí

keynesiánci, dalšími příklady jsou teorie kumulativních příčin, teorie pólů růstu, teorie kumulovaných příčin. Podle Myrdalovy teorie tržní síly rozšiřují meziregionální rozdíly a bohaté regiony se stávají bohatšími a chudé regiony se stávají chudší. Tento rozdíl pramení ze dvou zdrojů, které brzdí růst v chudých oblastech, jako je například nedostatek externích ekonomik, odlivu mozků a úniku kapitálu, a šíří účinky hybnosti v centru ekonomické expanze, opět působí prostřednictvím zahraničního obchodu, pohybu kapitálu, migrace a další příznivé změny (Peet, Hartwick, 2015). Neoliberální přístupy uvažují jak teorie regionální rovnováhy, tak i nerovnováhy (Krejčí 2012).

Blažek a Uhlíř (2011) dodávají, že konvergenční teorie mají výrazně delší časový horizont než druhé uváděné divergenční, tzn. k vyrovnání rozdílů je třeba více času než je potřeba k jejich zvětšování.

Na závěr je ještě třeba zmínit, že někteří autoři se kromě divergenčních a konvergenčních teorií ještě zmiňují o epizodické, popř. periodické teorii regionálního rozvoje. Tato teorie se vyznačuje tím, že je v regionu typické přirozené střídání období prosperity a úpadku Blažek a Uhlíř (2011).

Dalším možným dělením teorií regionálního rozvoje nabízí Krejčí, 2012, a to konkrétně na induktivní a deduktivní. Méně obvyklým dělením je na nabídkové a poptávkové, které je usuzováno v případě konstrukce určité regionální politiky. Poté se podle něj odvíjí vybrané nástroje na podporu oblastí, které by měly být jak objektivní, tak i průkazné.

3.2.3 Teorie regionálního růstu

Dále uvedené teorie předpokládají nerovnoměrnost regionálního rozvoje, a proto většina autorů byla přesvědčena o nutnosti intervencí vlády.

Jak již bylo zmíněno, každá část země se vyvíjí jinak, zejména tomu tak může být díky jejich různorodosti dostupných zdrojů. V průběhu let tak vznikla řada přístupů, které se snažily vysvětlit změny v ekonomické úrovni jednotlivých regionů. Adamčík (1997) uvádí následující dělení teorií regionálního rozvoje založených na teoriích růstu keynesiánského typu a na mobilitě výrobních faktorů:

- Teorie sektorů,
- Teorie ekonomické základny,
- Teorie polarizovaného rozvoje.

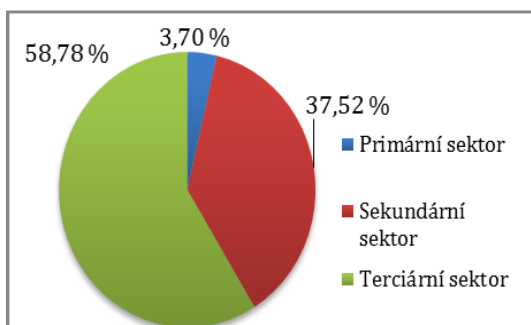
3.2.3.1 Situace ČR z pohledu Teorie sektorů

Ekonomickou úroveň regionů je možné hodnotit na základě mnoha kritérií. Nejčastěji je interpretována pomocí HDP, míry nezaměstnanosti, demografickými ukazateli (přírůstek, úbytek obyvatel a dalšími). Ekonomickou úroveň řadíme i mezi základní ukazatele konkurenceschopnosti. Dalším kritériem, které může do určité míry určovat ekonomickou úroveň, je i struktura hospodářských sektorů. Ta se formulovala od historie do současnosti a její podoba je prezentována nejčastěji v dělení na primární, sekundární a terciární sektor. Skladbou odvětví se zabývala Teorie sektorů, dle ní tyto sektory tvoří ekonomickou bázi regionů.

Primární sektor

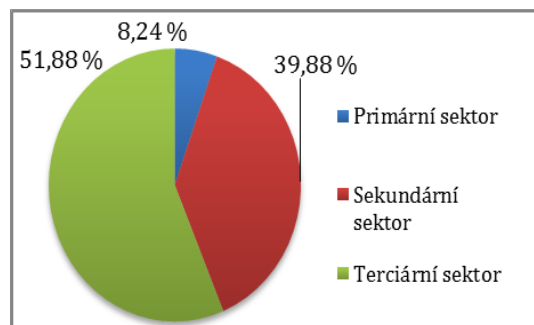
Význam tohoto sektoru v ČR, z hlediska podílu na celkovém výkonu, se postupem času zmenšoval. Tento jev nebyl typický pouze v české ekonomice, ale i dalších evropských zemích. Pokud se tedy význam primárního sektoru zmenšuje, nabývá na významu sekundární a (nebo) terciární sektor (Kučera, 2014). V grafech níže č. 1 a č. 2 je znázorněn podíl jednotlivých sektorů v roce 1995 a 2015. Snížení počtu pracujících v priméru a sekundéru bylo vykompenzováno nárůstem počtu zaměstnanců v terciéru. Do priméru (prvovýroby) řadíme zejména zemědělství, lesnictví, rybářství a těžbu surovin.

Graf 1: Podíl pracujících v sektorech v r. 1995

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Graf 2: Podíl pracujících v sektorech v r. 2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Dle ČSÚ (2014) je struktura počtu zaměstnaných v České republice jiná, než v ostatních zemích Evropské unie, například počet obyvatel pracujících v průmyslu a také ve stavebnictví je nejvyšší ze všech zemí. Česká republika však v porovnání

s řadou zemí v rámci EU zaostává podílem služeb, zejména ve zdravotnictví nebo v sociální péči. Celkově je umístěna s tímto podílem na třetím nejnižším místě za Rumunskem a Polskem. Obě tyto země se vyznačují vysokým podílem zaměstnanosti v zemědělství.

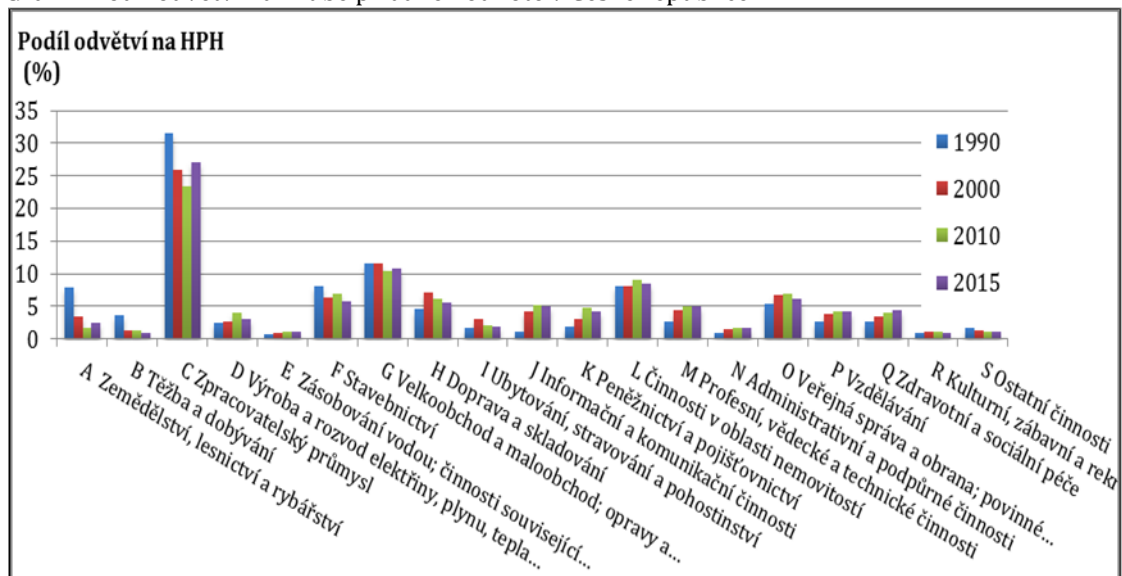
Sekundární sektor

Sekundární sektor nebo též zpracovatelské odvětví zahrnuje mimo jiné i hutnický průmysl, stavební průmysl, potravinářský a sklářský průmysl. Podíl sekundéru na HDP v období 2000–2014 se výrazně neměnil, pohyboval se okolo 36–38 %. Počet pracujících v daném sektoru v některých krajích mírně vzrostl, v ostatních mírně poklesl (ČSÚ, 2015).

Terciární sektor

Terciární sektor zvaný obslužná sféra zahrnuje služby – stavebnictví, činnosti v oblasti nemovitostí, zdravotní a sociální péče a další. Terciární sektor má v ČR na HDP největší podíl a to okolo 60 %. Odvětví terciéru můžeme dělit (z vlivu na ekonomický růst) na hnací (informatika), hnané (obchod) a neutrální (bezpečnost) (Šilhánková, 2007).

Graf 1: Podíl odvětví na hrubé přidané hodnotě v České republice

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

V grafu č. 3 můžeme vidět podíl jednotlivých sektorů na hrubém domácím produktu, členění je podrobnější podle jednotlivých ekonomických činností. Dělení odpovídá klasifikaci CZ-NACE, která je používána v současnosti v rámci Evropské

unie, tudíž i v České republice, před tím se postupovalo dle klasifikace OKEČ (Rojíček, 2016).

Tabulka č. 1 obsahuje strukturu zaměstnání v národním hospodářství dle klasifikace CZ-NACE. Je porovnáván stav v roce 1995 a 2015 pomocí rozdílu a indexu. Ze sloupce, který obsahuje rozdíl mezi těmito roky, na první pohled vyplývá, že v rámci tohoto období byl snížen počet zaměstnaných v primárním i sekundárním sektoru. V terciéru byla vyzorována jiná situace, kdy se významněji snížil počet pracujících pouze v dopravě a skladování, ve všech ostatních činnostech došlo v průběhu dvaceti let ke zvýšení.

Tabulka 1: Zaměstnání v národním hospodářství v ČR

Zaměstnání v NH	1995	2015	Rozdíl 2015/1995	Index (%) 2015/1995
Celkem, z toho:	4 963	5 042	79	102
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	312	147	-165	47
Těžba a dobývání	97	38	-59	39
Zpracovatelský průmysl	1 378	1 377	-1	100
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	83	49	-34	59
Zásob. vodou; činnosti souvis. s odpady	43	57	14	133
Stavebnictví	475	396	-79	83
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	604	616	11	102
Doprava a skladování	336	298	-39	88
Ubytování, stravování a pohostinství	154	197	43	128
Informační a komunikační činnosti	95	141	46	148
Peněžnictví a pojišťovnictví	92	118	26	128
Činnosti v oblasti nemovitostí	26	45	19	171
Profesní, vědecké a technické činnosti	135	237	102	176
Administrativní a podpůrné činnosti	92	129	37	140
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	293	316	23	108
Vzdělávání	311	323	12	104
Zdravotní a sociální péče	277	352	74	127
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	66	82	16	124
Ostatní činnosti	90	90	0	100

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Teorie sektorů je dle Žáka (2002) založena na rozvojových změnách ve skladbě ekonomických činností podle zmíněných sektorů. Tyto změny jsou spojeny s procesem změn v alokaci práce a kapitálu, přesunem výrobních faktorů mezi jednotlivými sektory. Tak dochází jak k růstu produkce, tak i produktivitě práce. V rámci těchto procesů poté dochází i k migraci pracovních sil. Tato teorie nám tedy říká, že míra zaměstnanosti v terciéru je ukazatelem rozvinutosti regionu.

Snaha o rozvoj regionu by tedy měla spočívat v podobě vzniku nových pracovních míst ve vyšších sektorech a redukci sektoru primárního a stejně tak přílivu finančních prostředků do terciárního sektoru (Redlichová, 2013).

Dle výše uvedeného lze regionům doporučit podporu terciéru, aby mohly dosáhnout lepších ekonomických výsledků. Každý jmenovaný má však své opodstatněné postavení a tvoří důležitou roli pro každý region. Nemůžeme tedy opomenout důležitost zbylých dvou sektorů a jejich velkou vzájemnou provázanost s primárním i sekundárním sektorem. Dále je třeba zdůraznit, že i terciér má své výkonnostní hranice, například v zaměstnanosti.

Teorie sektorů sleduje rozvoj určitých oblastí spíše z ekonomického úhlu pohledu, avšak aktéři regionální rozvoje by ho měli pojímat z více hledisek a zohledňovat i environmentální a sociální pilíř, který společně s ekonomickým tvoří udržitelný rozvoj regionu.

Strukturou hospodářství a zhodnocením výkonnosti slovenské ekonomiky a jejích sektorů ve vztahu k zaměstnání v období od roku 2000 do roku 2012 se zabýval Kotulic a kol. autorů (2014). Data byla získána ze Slovenského statistického úřadu. Sektory byly členěny podle počtu zaměstnaných v jednotlivých ekonomických skupinách podle klasifikace SK-NACE. Při sledování dlouhodobého vývoje zaměstnanosti bylo zjištěno, že v celém národním hospodářství vzrostl počet pracujících o 9 %, enormně se snížil počet pracujících v zemědělství, lesnictví a rybnářství v porovnání s rokem 2000 je zde zaměstnáno o 44 % méně lidí. Tento pokles může být spojen se snížením ziskovosti těchto činností.

Klesající trend, ale s mírnějším průběhem, byl zaznamenán i v průmyslových odvětvích. Velký význam v těch odvětvích hraje například automobilový nebo elektrotechnický průmysl, které jsou exportně orientované. Situace na zahraničních trzích velmi silně odráží jejich výkon a určuje výkonnosti NH jako celku (Kotulic a kol., 2014).

Mírně rostou služby a stavebnictví, na druhou stranu současný vývoj poukazuje na skutečnost, že odvětví profesní, vědecké a technické činnosti vzrůstají dynamicky. Ve srovnání s rokem 2000 počet zaměstnaných v tomto odvětví vzrostl o více než 56 % (Kotulic a kol., 2014).

Z provedené analýzy tedy bylo zjištěno, že odvětví primárního a sekundárního sektoru ztrácí svou intenzitu a je zaznamenán pokles jejich výkonu, produktivity. Naopak terciární sektor na Slovensku v daných letech přispívá nejvíce k tvorbě hrubého domácího produktu a vytváření pracovních míst. Růst produktivity jednotlivých odvětví a jejich konkurenceschopnost, jak vyplývá z článku, přímo souvisí se schopností podniků reagovat na nové výzvy v oblasti inovací a optimálního využívání výrobních zdrojů (Kotulic a kol., 2014).

Příspěvek závěrem komentuje překážky, které zabraňují vstupu zahraničních investic a tak i rozvoji podnikatelského prostředí, jako příklad uvádí vysoký počet činností, které jsou nezbytné pro zahájení podnikání nebo často se měnící legislativa v oblasti obchodu (Kotulic a kol., 2014).

3.2.3.2 Teorie ekonomické základny

Model ekonomické základny a související lokální multiplikátor byl vytvořen v průběhu dvacátého století a nyní mohou být považovány za základní nástroje v městské a regionální ekonomii (Thulin, 2014).

Tato teorie vychází z předpokladu, že aktivity v regionu lze rozdělit na dva typy - základní (basic) a nezákladní (nonbasic). Za základní ekonomické aktivity považujeme ty činnosti, které vyrábějí především pro export (mimo regiony), například zemědělství. Do nezákladních aktivit řadíme činnosti, které produkují zboží pro místní trh - pohostinství, vzdělání a administrativa. Určujícím rozdílem mezi oběma činnostmi je jejich zeměpisný rozsah provozu, který předpokládá, že základní činnosti pracují v mnohem větším geografickém měřítku než nezákladní (Čadil, 2010; Thulin, 2014).

Jak již bylo zmíněno, hlavním předpokladem modelu je, že všechny ekonomické aktivity (T) mohou být tříděny do dvou vzájemně se vylučujících činností, a to základních (B) a nezákladních (NB).

$$T = B + NB \quad (\text{vzorec 1})$$

Prosperita a rozsah základních činností jsou především řízeny faktory umístěnými mimo region, zatímco nezákladních činností jsou primárně ovlivňovány místními faktory. Z toho důvodu firmy patřící do prvních z činností vyváží své zboží

a služby napříč regiony a někdy i přes národní hranice, zatímco firmy patřící do druhých z činností slouží obyvatelům a firmám v místní oblasti (Thulin, 2014).

Teorie dále předpokládá, že region je primárně závislý na rozvoji základních aktivit, nezákladní aktivity tedy přímo závisí na základních aktivitách. Vazba je tedy jednosměrná, nepředpokládá se, že by pokles v nezákladních aktivitách mohl indukovat pokles v základních (Čadil, 2010).

Každé pracovní místo vytvořené v exportních firmách vyvolá vznik dalších pracovních míst v navazujících, předcházejících nebo obslužných oborech. Počet takto vytvořených míst bude záviset mimo jiné i na příslušném sektoru (Redlichová, 2013).

Závislost nezákladních činností na místní ekonomice může být formálně zachycena výrazem:

$$NB = \alpha T, \alpha \in [0,1] \quad (\text{vzorec 2})$$

kde α je podíl celkové ekonomické aktivity patřící do nezákladních činností, a tudíž poskytuje míru citlivosti ekonomické aktivity v tomto odvětví ke změnám v celkové místní ekonomice (Thulin, 2014).

Aktivity, které patří k základním činnostem, najdeme obvykle ve zpracovatelském průmyslu, zemědělství, hornictví a cestovním ruchu, zatímco příklady průmyslových odvětví převážně zahrnují nezákladní činnosti včetně maloobchodních a osobních služeb. Přesto je třeba mít na paměti, že i poměrně rozložené odvětví nebo dokonce i jednotlivá pracovní místa často zahrnují prvky obou základních a nezákladních činností, což samozřejmě komplikuje jejich klasifikaci (Thulin, 2014).

Vztah mezi základními a nezákladními činnostmi v rámci regionu lze vyjádřit pomocí multiplikátoru ekonomické základny. Pojem multiplikátor byl v ekonomii uveden Kahnem v roce 1931, kdy jako jeden z prvních autorů informoval o tom, že výdaje státu na organizaci veřejných prací, které byly provedeny F. Rooseveltem na snížení úrovně nezaměstnanosti, zapůsobily multiplikačním efektem na zaměstnanost. Tyto výdaje vedly nejen k prvotní zaměstnanosti, ale také

k druhotné. Později britský ekonom J. M. Keynes upřesnil podstatu multiplikačního efektu a navíc k tomu poskytl i matematický popis (Beránek, 2013).

Lokální multiplikátor nám říká, že změna dané proměnné vyvolá v ekonomice opakující se reakce proměnných, které jsou závislé na dané proměnné veličině. Zmíněné reakce se poté několikrát opakují, tzv. multiplikuji, ale se sníženým účinkem než v prvním kole. Multiplikátor tak napomáhá určit změnu v regionální ekonomice, která byla vyvolána určitým impulsem (Šilhánková, 2007).

Čadil (2010) dodává, že v odborných publikacích je možné setkat se s řadou pojetí výpočtu multiplikátoru, mezi které patří i poměr základních a nezákladních činností viz vzorec 3:

$$m = E_b/E_{nb} \quad (\text{vzorec 3})$$

kde E_b vyjadřuje počet zaměstnaných v základních aktivitách a E_{nb} je počet zaměstnaných v nezákladních aktivitách.

Dále multiplikátor komentuje s tím, že má nízkou schopnost předpovídat budoucí vývoj (neurčí správně ani počet pracujících v nezákladních činnostech, ani trend vývoje), což ověřil i na příkladu Pardubického kraje.

Strategie místního rozvoje založené na této teorii proto upřednostňují podporu rozvoje a nové lokalizace exportních firem před podporou firem vyrábějících pro místní spotřebu (Blakely-Leigh, 2010).

Export čerpá nové příjmy a kupní síly do místní oblasti, což vede k vyšší poptávce po neobchodovaném zboží a službách v regionu. Rozšíření základního sektoru je proto považováno za rozhodující pro celkový hospodářský rozvoj regionu (Thulin, 2014).

Thulin (2014) dále píše, že model ekonomické základny podává nástin celkové odvětvové struktury evropských regionů, ale je hlavně používán k vysvětlení a předpovídání celkového dopadu růstu ovlivněného vnějšími šoky do místní ekonomiky. Mezi základní otázky patří: Jaký je celkový dopad na místní ekonomiku, pokud vznikne nový podnik zaměřený na produkci v základních

činnostech? Do jaké míry bude místní zaměstnanost ovlivněna vstupem této firmy? Jak bude ovlivněna místní kupní síla a budoucí poptávka po bydlení?

Zmíněné otázky mají obrovský význam pro ty, kteří rozhodují o budoucnosti konkrétního regionu, ať už pro místní politiku nebo podnikatele. Teorie ekonomické základny a LK byly vytvořeny pro lepší posouzení těchto a jiných otázek, přesnější informace pomáhají k lepším rozhodnutím.

Dle výše uvedeného je tedy obtížné určit pevné rozhraní mezi jednotlivými aktivitami. Například v případě vzdělání, kdy základní nebo častokrát středoškolské vzdělávání lze zahrnout do nezákladních aktivit, kdežto vysokoškolské vzdělávání už lze spíše zařadit do základních aktivit.

Metody rozdělení základních a nezákladních činností

Jak již bylo zmíněno, jedním z nejsložitějších úkolů Teorie ekonomické základny, je rozdělení činností na základní a nezákladní. Určitý problém při dělení aktivit, může také nastat, pokud firma prodává své zboží v rámci regionu, tak i mimo něj. Z tohoto důvodu vznikla v průběhu let řada způsobů, jak tyto činnosti rozlišit. Dále budou shrnuty čtyři nejčastěji používané metody této teorie a jejich výhody a nevýhody.

Metoda předpokladu

Jedná se o nejjednodušší a nejméně nákladný způsob rozdělení ekonomických aktivit. Různé ekonomické činnosti jsou obvykle představovány široce definovanými odvětvími, které jsou jednoduše klasifikovány, buď jako základní, nebo nezákladní činnosti na základě subjektivního úsudku analytika. Tato metoda je velmi rychlá a levná, na druhou stranu se může stát předmětem kritiky díky své silné závislosti na osobě analytika (Thulin, 2014). Příkladem může být studie provedená pro USA a Švédsko, která zahrnuje například těžbu a zpracovatelský průmysl do základních činností a zbývající průmysl do nezákladních (Moretti a Thulin 2013).

Metoda průzkumu

Tato metoda je nejvíce přímá, ale jedná se také o nejdražší způsob dělení zmíněné ekonomické aktivity. Od firem a jednotlivců se zjišťují data pomocí dotazníků a rozhovorů (Thulin, 2014).

Jedna z neznámějších studií, která byla dosud provedena za použití metody průzkumu je studie Oskaloosa z roku 1938 (Fortune, 1938). Studie zkoumá oběh peněz do, skrze a ven z města Oskaloosa, Iowa, USA. Údaje o zdrojích a výši příjmů byly shromážděny četnými rozhovory a dotazníky s jednotlivci i obchodními firmami. Odhaduje se, že celkové podnikatelské příjmy byly \$ 13.942.000, z nichž \$ 8.114.000 přišlo od přespolních kupujících. Přes \$ 800.000 přišlo do města od rezidentů zaměstnaných jinde (Alexander, 1954).

Metoda průzkumu je používána ojedinele ve studiích ekonomické základny zejména kvůli vysokým nákladům v souvislosti se sběrem dat. Dá se říci, že je nejvhodnější pro zkoumání malých jednotlivých regionů, nikoli však ke studiu více regionů a hustěji zalidněných oblastí. Další nevýhodou této metody je, že poskytuje údaje za pouhý jeden rok. Pokud chceme mít kontinuální data, náklady budou pochopitelně ještě vyšší (Thulin, 2014).

Lokalizační koeficient

Praktické problémy při provádění metody průzkumu a závislost metody předpokladu na posouzení analytika vyvolaly potřebu po dalších, méně nákladných a objektivnějších metodách. Jednou z prvních čistě statistických metod je metoda lokalizačních koeficientů (Thulin, 2014). Lokalizační koeficient původně vyvinutý Florencem (1929) je dle něj měřítkem koncentrace konkrétního odvětví v dané oblasti na základě porovnání podílu všech zaměstnaných osob, které byly zaměstnány v tomto odvětví v dané oblasti s odpovídajícím podílem zaměstnaných ve státě. Thulin (2014) doplňuje, že i přestože původní teorie výpočtu lokalizačního koeficientu pracuje s údaji o zaměstnanosti, je možné použít i jiná měřítko ekonomických aktivit, například příjmy nebo mzdy.

Čadil (2010) uvádí, že lokalizační koeficient představuje míru koncentrace určité aktivity v regionu ve vztahu k nadřazenému celku, lze ho zapsat následně:

$$K_L = K_R/K_{NH}$$

(vzorec 4)

kdy v čitateli je lokalizační koeficient za region (kraj) a ve jmenovateli za národní hospodářství.

I přesto, že četné studie prokázaly, že určení multiplikátoru na základě techniky lokalizačního koeficientu má tendenci trpět podstatně vyšší závislostí, tato metoda je zdaleka nejběžnější způsob, jak rozlišovat mezi základními a nezákladními činnostmi (Gibson and Worden, 1981; Davis, 1975; Isserman, 1980).

Metoda minimálních požadavků

Metoda minimálních požadavků, původně vyvinuta Ullmanem a Daceyem (1960), se liší od metody lokalizačního koeficientu popsáno výše v tom, že porovnává místní strukturu zaměstnanosti raději s daty z podobně veliké oblasti, než s daty z celého státu. Tato metoda tedy připouští, že vztah mezi základními a nezákladními hospodářskými činnostmi se může lišit mezi jednotlivými regiony různých velikostí. Zatímco použití lokalizačních koeficientů vyžaduje data za jediný region i za stát, metoda minimálních požadavků je více náročná na údaje, neboť je vyžaduje pro několik srovnatelných regionů. Nicméně, byla spolehlivým nástrojem Teorie ekonomické základny, protože je levná, velmi jednoduchá a je poměrně přesná (Moore, 1975).

Závěrem je třeba shrnout všechny metody a jejich výhody či nevýhody. Metoda předpokladu je nejjednodušší a nejlevnější, ale je závislá na osobě analytika, z tohoto důvodu její použití není vždy vhodné. Dále byla zmíněna metoda průzkumu, která se zdá být přesnější, ale je velmi náročná a to jak časově, tak finančně. Metoda minimálních požadavků zase vyžaduje velké množství dat. Nabízí se tedy, že nejlepší variantou je lokalizační koeficient.

Model ekonomické základny a lokální multiplikátor získaly za dobu své existence množství kritiky. Slabinou dané teorie je mimo jiné i spoléhání se na uspokojení externí poptávky a opomíjení možnosti nahrazení dovážených produktů místními a tím zmenšování velikosti příjmů. Dále teorie nezahrnuje dojížděku do zaměstnání (Redlichová, 2013).

Na druhou stranu je třeba zdůraznit i přínos teorie, neboť přišla s poznáním, že v rámci regionu hrají velmi důležitou roli základní aktivity (Thulin, 2014).

3.2.3.3 Teorie polarizovaného rozvoje

Dalším možným teoretickým vysvětlením, které nám říká, proč různé regiony dosahují jiné ekonomické úrovně, je Teorie růstových pólů.

Teorie byla zformulována v 50. letech a jejím představitelem je francouzský ekonom François Perroux (1903–1987), který nebyl zastáncem teorie rovnovážného rozvoje a tvrdil, že vývoj je nerovnoměrný, protože k růstu nemůže docházet v každé oblasti stejnou měrou (Blažek, Uhlíř, 2011). Růst se tak projevuje v určitých bodech, tzv. pólech růstu, v každém pólu s jinou intenzitou, s různými kanály a konečným efektem. Pólem rozvoje je podle této teorie hnací ekonomická jednotka, případně soubor těchto jednotek. Hnací firma je ta, která v případě, že zvyšuje své výstupy, zároveň způsobuje zvýšení výstupů jiných podniků – hnané odvětví (Adamčík, 1997).

Hnaná oblast tedy představuje oblast, v níž se lokalizuje více vedlejších pólů, případně, ve které se rozvíjejí ekonomické činnosti závislé svými výstupy na poptávce firem hnací oblasti. Z těchto regionů také mohou přicházet pracovní síly (Vystoupil, 2003).

Wokoun (2008) zmiňuje, že funkci pólů rozvoje mohou plnit jen jednotky, které:

- rozsahem jejich produkce převyšují výrobu jiných firem v dané oblasti,
- mají schopnost vytvářet tlak na jejich okolí,
- povahou jejich činnosti jsou předurčeny hrát hlavní úlohu v ekonomice regionu.

Dle výše uvedeného, je předpokladem teorie vysoká úroveň rozvoje ekonomiky, z tohoto důvodu se s ní můžeme setkat až v poválečném období, zejména v těch nejrozvinutějších zemích (Adamčík, 1997).

K rozšíření polarizační teorie přispěl Boudeville se svojí Teorie růstových center a růstových os, kdy růstové centrum je dle autora soubor dynamických a vzájemně intenzivně propojených odvětví, která jsou okolo hnacího odvětví. Faktorem růstu

je v tomto případě hnací odvětví, u kterých růst produkce způsobuje ještě výraznější nárůst produkce v hnaných odvětvích (Blažek a Uhlíř, 2011).

Vystoupil (2003) uvádí, že tato koncepce byla prakticky aplikována v prostorovém plánování Francie a byly vymezeny tyto oblasti:

- 3 homogenní oblasti – Paříž, Východ a Západ,
- 8 polarizovaných oblastí s póly, které byly nazvány vyrovnávací metropole,
- 21 plánovacích oblastí, pro které byly vytvořeny krátkodobé plány na rozmístění investic.

Perrouxova teorie pod pojmem rozvojový pól uvažuje sektor, který prochází obdobím rychlého hospodářského růstu a pozitivně ovlivňuje i růst závislých odvětví. Neuvažuje však prostorové vztahy hnacího a hnaného odvětví. Tyto vztahy zohledňuje až John Friedmann v jeho obecné teorii polarizovaného rozvoje, který zavedl nový pojem jádro-periferie (Redlichová, 2013).

Vystoupil (2003) z tohoto hlediska rozlišuje u Friedmanna různé podoblasti, které tvoří polarizovanou oblast – jádro, rozvojové oblasti přechodu, upadající oblasti, pomezí přírodních zdrojů a oblasti speciálních problémů.

Předpokladem dlouhodobého růstu je dle Friedmanna posílení vazeb mezi jádrem a periferií, čehož bude dosaženo, pokud se vytvoří správný systém městských regionů v periferních oblastech s lokalizačními výhodami (Blažek, 2011).

Samotnou polarizaci lze dle Adamčíka (2002) rozdělit na tyto čtyři typy technologickou a technickou, důchodovou a příjmovou, psychologickou a poslední zmíněnou je geografická.

Wokoun (2008) dělí póly podle hierarchie takto (Wokoun, 2008):

- centrální města – malá, střední se soustřeďující na rozvoj terciéru,
- póly růstu – jedná se o průmyslová města, růst je zde generován vnějšími vlivy,
- póly rozvoje – velké městské aglomerace, které mají diverzifikovanou strukturu ekonomiky,
- póly integrace – obrovské zóny růstu, zabírající více městských systémů a vyvolávající evoluci prostorové struktury zemí.

Ve 20. Století, konkrétně v 50. a 60. letech, se regionální politika inspirovala teorií růstových pólů pro nastolení nových opatření. Automobilový průmysl, chemie či ocelářství měly symbolizovat hnací odvětví, které bylo lokalizováno do zaostalých oblastí, mělo tak dojít k rozvoji regionu, ke kterému však nedošlo v takové míře, která byla očekávaná (Blažek a Uhlíř, 2011).

Parr (1999a) vidí jako hlavní příčinu neúspěšné aplikace této teorie nerozlišení mezi přirozeným a umělým pólem růstu, neboť se očekávalo, že nově vzniklý pól dosáhne podobných výsledků jako stávající centra růstu. Dalším důvodem neúspěchu byla i nedostatečná analýza regionálního rozvoje, její použití v různých kontextech (v zaostávajících regionech, pro zmírnění suburbaniace v zázemí největších měst, atd.).

Vlády mají při omezených finančních prostředcích především dvě možnosti. Rozptýlit tyto prostředky po celém území rovnoměrně a tím si pravděpodobně zabezpečit stabilní, ale pomalý růst nebo investovat do určitých oblastí, cílů tzv. silnými nárazovými dávkami. Teorie regionálního rozvoje v posledních letech spíše spíše ke druhé ze zmíněných možností. Teorie polarizovaného rozvoje nám říká, že silné póly rozvoje jsou schopné utáhnout za sebou nejen ekonomiku jako celek, ale též vyvolat růst zaostalých oblastí (Jurečka, 2010).

Krokem, který předchází zacílení financí je určení, jaká území jsou hnací a hnaná. Jednou z možností tohoto určení je stanovit si indikátory rozvoje, které v určitých fázích rozhodovacího procesu jsou vhodným informačním nástrojem.

Metropolitní oblasti

I v současné době jsou snahy, identifikovat vztahy mezi jádry měst a obcemi v jejich blízkém okolí. V rámci programovacího období 2014–2020 jsou nástrojem Evropské unie Integrované územní investice neboli ITI, které umožňují slučovat finanční zdroje z několika prioritních os jednoho nebo více operačních programů na realizaci velkých integrovaných projektů strategické povahy (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013).

Existuje celá řada definic a pojetí pojmu metropolitní oblast. Podle OECD (2013) jsou metropolitní oblasti vymezovány na základě tzv. funkčních městských území,

kdy jádro je určeno dle hustoty obyvatel a jeho zázemí pomocí například dojížd'ky do zaměstnání. Dle počtu obyvatel klasifikuje funkční městské oblasti do čtyř následujících typů:

- malé městské oblasti s počtem obyvatel pod 200 000 lidí,
- středně velké městské oblasti s počtem obyvatel mezi 200 000 a 500 000,
- metropolitní oblasti s počtem obyvatel od 500 000 a 1,5 milionu,
- velké metropolitní oblasti, s počtem obyvatel 1,5 milionu a více.

Pro využití Integrovaných územních investic bylo schváleno pro období v letech 2014-2020 sedm metropolitních oblastí ITI a šest městských aglomerací. Důvodem určení právě těchto oblastí je, že se zde koncentruje výrazná část obyvatelstva. Dle Strategie RR zde žije více než 45 % populace a produkováno víc než 55 % hrubého domácího produktu. Tento nástroj má pomoci ke zvýšení prestiže měst, konkurenceschopnosti, možnosti propojení investičních a neinvestičních projektů v městských a příměstských oblastech (Vároši, 2016).

Jednou z metropolitních oblastí v ČR je i Brněnská. Ta byla popsána ve studii s názvem Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti (2014), jejímž cílem bylo vymezit oblast, identifikovat vztahy mezi jádrem městem Brnem a obcemi v jeho blízkém okolí. Sídelní jednotky, které jsou vzájemně propojeny díky centru, na které mají vazbu například z důvodu poskytování služeb nebo pracovních příležitostí, můžeme označit jako nodální region. V práci byly použity následující ukazatele:

1. pracovní vztahy (dojížd'ka za prací),
2. dojížd'ky do škol,
3. migrační vztahy (proudy stěhování),
4. dostupnosti individuální automobilovou dopravou (IAD),
5. dostupnosti hromadnou dopravou (HD).

Postup vymezení této oblasti byl sestaven ze tří kroků, kdy prvním krokem bylo vymezení maximálního vnějšího rozsahu funkčních regionů na základě ukazatelů pracovních vazeb. Poté byly diferencovány obce dle syntetického ukazatele funkční integrace (syntetický ukazatel vzniká sloučením vybraných dílčích použitých ukazatelů). Posledním bodem byl výběr souboru obcí funkčních území na základě hodnot ukazatele celkové funkční integrace, s přihlédnutím ke kontrolnímu

parametru migračních vztahů (Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti, 2014).

V dnešní době můžeme teorii obecnou teorii polarizovaného rozvoje aplikovat na případ metropolitních měst. Město můžeme označit za hnací oblast, hnané je potom zázemí určitého města, kdy mezi sebou mají velmi úzké vazby. Pod pojmem úzké vazy si můžeme představit mimo jiné i to, že v obci sídlí mnoho velkých významných firem, z toho pak vyplývá i řada pracovních příležitostí pro občany žijících nejen v rámci něj, ale i ve větší vzdálenosti. Pól rozvoje vzniká dlouholetým procesem a závisí na mnoha různých faktorech. Dříve se tato oblast formovala z důvodu naleziště nerostných surovin, následně se v tomto místě rozvinul průmysl a celá oblast se tak mohla rozvíjet. Později sekundární sektor nahradil terciární, který dnes v tzv. metropolích převládá a průmysl se odsunul do zázemí měst.

3.3 Regionální analýza

Každé území se vyvíjí jiným způsobem. Aby bylo možné aplikovat, co možná nejlepší řešení pro regiony, které jsou například zaostalé, je třeba toto území nejdříve podrobně prozkoumat. K tomuto účelu slouží regionální analýzy, které jsou definovány v následující části. Jednou z možností provedení těchto analýz je i konstrukce kompozitního indikátoru, jehož metody budou také dále popsány.

Regionální analýza je podle Čadila (2010) analýza socio-ekonomických veličin v regionu. Předmětem analýzy je zejména hodnocení prostorově vázaných souborů dat o nejrůznějších sociálně ekonomických, ale i fyzicko-geografických jevech či procesech. Můžeme ji rozlišit podle způsobu pohledu na (regionální rozvoj, 2017):

- analýzu interspektivní – jedná se o analýzu především porovnávací, komparativní povahy, která se týká většího počtu územních jednotek,
- analýzu introspektivní - v tomto případě mluvíme o analýze zejména monografického, popisného charakteru, která se zaměřuje vyčerpávajícím způsobem pouze na jedno území.

Při regionální analýze je velmi důležité stanovit si vhodné indikátory. Při jejich stanovování musíme dbát na to, aby indikátory měly dostatečnou vypovídací

hodnotu pro meziregionální srovnávání, dále by měly být výpočetně zvládnutelné a pro příjemce informací je pak nutná i podmínka dostatečné srozumitelnosti.

Pojem indikátor je do českého jazyka překládán jako ukazatel. Obecně se dá říct, že indikátor je výsledkem určitého zpracování a interpretace primárních dat. Vzhledem k současným přístupům můžeme rozlišit dva směry: klíčové a agregované indikátory (agris,2002). Pro účely programování, monitorování a evaluace lze pojem indikátor chápat jako způsob měření daného cíle, mobilizovaných zdrojů, dosaženého efektu a kvality programu (strukturalni-fondy, 2006).

Indikátory se mohou využívat k měření udržitelného rozvoje, ale i ke sledování výkonnosti jednotlivých území, ať už se jedná o lokální, regionální či celostátní úroveň. V současnosti můžeme nalézt několik mezinárodně uznávaných sad indikátorů místního a regionálně udržitelného rozvoje, které obsahují několik set indikátorů (Šilhánková, 2011).

Je třeba podotknout, že každý region je svým způsobem výjimečný. Regiony samozřejmě řeší podobné problémy, jakými jsou například doprava, vzdělání, bydlení či ekonomický rozvoj, avšak výjimečnost regionu spočívá v řešení těchto problémů. Při tvorbě a výběru indikátorů musíme dbát i na to.

Pro komparaci různých oblastí je možné považovat za vhodné porovnávání situace daného regionu s celostátním průměrem nebo se sousedními regiony (strukturalni-fondy, 2006).

Existuje celá řada dělení indikátorů. Český statistický úřad v publikaci Monitorování a analýza hospodářského cyklu (2006) je rozlišuje následovně:

- dle povahy na kvalitativní a kvantitativní, kdy první uvedené mají výhodu včasnosti, oproti nim mají kvantitativní ukazatele výhodu numerické přesnosti,
- členění podle toho, zda jde o samostatný indikátor (jehož výhodou je, že se nemusí vážit) či složený z několika dílčích tzv. kompozitní indikátor.

Tato práce se zaměřuje na kompozitní indikátory, z tohoto důvodu budou dále podrobněji popsány v následující části.

3.3.1 Kompozitní indikátor

Postupem času vznikla celá řada různých ukazatelů – ekonomických, sociálních, environmentálních a dalších, které jsou přístupné na jednotlivých úrovních administrativního členění státu. Díky tomuto množství indikátorů byla potřeba srovnávat jednotlivá území nejen podle jednoho ukazatele, ale komplexněji, pomocí tzv. kompozitních indikátorů, které zohledňují více informací. Vzhledem k časové a finanční náročnosti získávání dat o ukazatelích, může být někdy složitější, najít správná data na potřebné úrovni, neboť jsou některá k dispozici pouze na úrovni státu nebo krajů (nikoli na nižších úrovních). Tato práce se věnuje základnímu územnímu samosprávnému společenství občanů, tedy obcím.

Kislingerová (2011) definuje kompozitní indikátor jako hodnocení jedním ukazatelem, které je syntézou dílčích indikátorů (ukazatelů) a jiných statistických dat do jediné míry.

3.3.2 Konstrukce kompozitního indikátoru

Konstrukce kompozitního indikátoru vyžaduje několik nezbytných kroků, které jsou popsány dále v této kapitole. Tento postup vychází zejména z metodiky, která byla vysvětlena Minaříkem (2013).

Krokem, kterým by měla být započata celá analýza, je výběr a získání vhodných ukazatelů s ohledem na sledovanou problematiku. Poté je třeba zjistit korelaci neboli vzájemný vztah mezi danými veličinami. Pro její měření se používá řada koeficientů, mezi které řadíme i Pearsonův korelační koeficient. Tento koeficient r může nabývat různých hodnot v rozmezí $[-1;1]$ (Hendl, 2012).

Následující krok v sobě zahrnuje dvě hlediska věcně-logické a statistické. V rámci věcně-logického hlediska je u jednotlivých indikátorů třeba určit, zda je u nich žádoucí, aby měl co nejvyšší hodnotu – tedy indikátor typu max, který je možné použít například pro zaměstnanost, indikátor s požadavkem na co nejnižší hodnotu typu min – dětská úmrtnost a v neposlední řadě indikátor, který má optimální hodnotu – plodnost. Druhým uváděným kritériem je statistické, jehož naplnění spočívá v odstranění levostranně nesouměrného rozdělení, extrémních hodnot, které jsou řádově vyšší než modální hodnota, pokud se v datech nachází (Minařík, 2013).

V souvislosti s prvním krokem může nastat v sekundárních datech situace, že některá z dat chybí. V případě že je to možné, je nejlepší měření opakovat a získat sadu úplných hodnot. Pokud tato situace možná není a aby se zamezilo zmenšení počtu ukazatelů, lze tento problém vyřešit řadou způsobů. Je například možné nahradit chybějící hodnoty střední hodnotou (tzv. mean substitution). Tento postup sebou přináší řadu nevýhod – variabilita datové sady je uměle snížena, podhodnocení rozptylu a další. Další možností je dopočítání hodnot (tzv. imputation) pomocí silné korelace, prostřednictvím vlastní predikce na základě dat, která jsou kompletní a mají stejné vlastnosti (Dohnal, 2017).

Pokud není ani jedna z variant možná, musí se tento region vynechat. Je třeba uvést, že podíl těchto hodnot by neměl přesáhnout 5 % z celkového souboru.

Metody stanovení vah

Dle Olivkové (2011) váha představuje číselné vyjádření významu jednotlivých ukazatelů. Stanovení vah je velice důležitým krokem v rámci sestavení kompozitního indikátoru, neboť ovlivňuje jeho výslednou podobu. Při určení vah je obecný předpoklad, že jednotlivé indikátory reprezentují konečný kompozitní indikátor ve stejné míře. Pokud by tomu tak však nebylo, je třeba určit váhu každému ukazateli zvlášť a zdůvodnit tuto volbu. Minařík (2013) do jednodušších metod řadí:

- metodu párového porovnání, u které je porovnáno každé kritérium s každým. Metoda je zobrazena ve čtvercové tabulce a vyplňuje se po řádcích. Na každém řádku se hodnotitel rozhoduje, zda je důležitější řádek nebo sloupec. Pokud se jedná o stejně významné kritérium, zadá se hodnota 0,5,
- metodu hodnotících škál, která má obvykle lichý počet stupňů. Výsledný počet u jednotlivých kritérií se vydělí součtem všech kritérií, čímž dochází ke standardizaci vah.

Standardizace dat

Petr (2014) píše, že hodnoty daných ukazatelů jsou často v jiných jednotkách, což může zapříčinit, že některé proměnné mohou jevit, jako dominující oproti ostatním. Nejsou tedy srovnatelné a je třeba je převést na bezrozměrné hodnoty. Tohoto cíle lze dosáhnout tzv. standardizací, jejímiž metodami jsou:

- Metoda pořadových čísel (ranking) patří dle Hudrlíkové (2014) mezi jednodušší metody, jejím cílem je nahrazení hodnot původních proměnných pořadím, tím dochází k vytvoření ordinální informace o pořadí proměnné. Nevýhodou této metody je zejména ztráta informací, která je způsobena zmíněným pořadím. Výhodou je, že se odstraní odlehlé hodnoty, sjednotí rozptyl všech ukazatelů a je snadnější pro porozumění.
- Metoda normované proměnné (z-scores) nahrazuje rozměrný indikátor X_j typu max bezrozměrným U_j s nulovým průměrem a jednotkovým rozptylem i směrodatnou odchylkou. Transformaci provedeme i u ukazatele typu min. Vzniklé hodnoty lze snadno agregovat, absolutní hodnota korelačních koeficientů se normováním nezmění, odlehlé hodnoty nejsou eliminovány (Minařík, 2013).
- Metoda min-max (re-rescaling) používá pro úpravu dat maximálních a minimálních hodnot, které představují nejmenší a největší zjištěnou hodnotu j -tého indikátoru. Podle toho, zda je žádoucí, aby byla proměnná maximální nebo minimální, se rozlišují následující vzorce:

$$y_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_{(x_j)}}{\max_{(x_j)} - \min_{(x_j)}} \quad y_{ij} = \frac{\max_{(x_j)} - x_{ij}}{\max_{(x_j)} - \min_{(x_j)}} \quad (\text{vzorec č. 5 a č. 6})$$

Výhodou tohoto způsobu je, že přetváří původní stupnici na stejný interval <0–100>. Na druhou stranu nevýhoda uváděné metody může nastat, pokud určený soubor obsahuje extrémní/odlehlé hodnoty. Vzhledem k tomu, že je tento způsob založený na maximálních a minimálních hodnotách a jedná se o odlehlá data, má to nežádoucí vliv na indikátory (Hudrlíková, 2014).

- Metoda vzdálenosti od referenční jednotky (distance to a reference) zavádí do souboru jednotek fiktivní referenční jednotku, která u všech indikátorů nabývá nejlepší hodnotu. K určení vzdálenosti každé reálné jednotky od jednotky referenční se použije určitá metrika (např. euklidovská vzdálenost, její čtverec nebo Hammingova vzdálenost). Nejlépe hodnocená jednotka vykazuje nejnižší, nejhůře hodnocená naopak nejvyšší vzdálenost od referenční jednotky (Minařík, 2013).

Agregace dat

Podle Minaříka (2013) při agregaci dat není rozhodující zvolená metoda standardizace ukazatelů, lze ji dosáhnout:

- metodou váženého součtu – pokud nechybí žádné hodnoty,
- metodou váženého průměru – pokud některé hodnoty chyběly.

Vizualizace dat

Dalším krokem, který slouží pro lepší hodnocení prostorově rozložených jevů je kartografická vizualizace. Tento základní analytický nástroj promítne hodnoty jednotlivých ukazatelů do podoby kartogramů, případně kartodiagramů, kterými je možné odhalit i některé další souvislosti (regionalnirozvoj, 2017).

Celkovým výsledkem tohoto postupu je kompozitní indikátor, který je bezrozměrný. Je třeba dodat, že hodnota tohoto indikátoru závisí na využití metodě standardizace. Výhodou kompozitních indikátorů je, že dokáží sjednotit pohled na region z více úhlů pohledu (ekonomického, sociálního a dalších) a umožňují jednodušší interpretaci více dat. Jednou z nevýhod je chybná interpretace (OECD, 2008).

4 VÝSLEDKY

4.1 Charakteristika vybraného území

Česká republika leží ve střední Evropě a v rámci historie země jsou zásadní dva momenty, 1. 1. 1993 zaniká Československo a vzniká samostatná Česká republika. Druhým milníkem je 1. květen 2004, kdy vstoupila do Evropské unie.

Sousedí se čtyřmi státy – Německem, Polskem, Slovenskem a Rakouskem. Její rozloha činila k 31. prosinci 2016 - 7 887 041 hektarů a počet obyvatel byl 10 578 820. Na území republiky se nachází hlavní evropské rozvodí, které rozděluje úmoří Baltského, Černého a Severního moře. Kdy do Baltského moře ústí řeka Labe, do Severního moře Odra a do Černého moře řeka Dunaj, do které se vlévá řeka Morava.

Od roku 2003 je území České republiky členěno na 14 samosprávných krajů, které jsou upraveny zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích. Po vstupu ČR do Evropské unie, vznikla potřeba další úrovně územního srovnání. Z tohoto důvodu vzniklo 8 regionů soudržnosti, viz tabulka níže, které jsou označovány jako NUTS 2.

Tabulka 2: Členění NUTS 2

NUT2	NUTS3	Počet obyvatel	Rozloha
Hlavní město Praha	Hlavní město Praha	1 280 508	49 621
Střední Čechy	Středočeský kraj	1 338 982	10 928 50
Jihozápad	Jihočeský kraj	638 782	1 005 809
	Plzeňský kraj	578 629	764 899
Severozápad	Karlovarský kraj	296 749	331 039
	Ústecký kraj	821 377	533 854
Severovýchod	Liberecký kraj	440 636	316 348
	Královéhradecký kraj	550 804	475 900
	Pardubický kraj	517 087	451 900
Jihovýchod	Kraj Vysočina	508 952	679 557
	Jihomoravský kraj	1 178 812	718 782
Střední Morava	Zlínský kraj	583 698	396 289
	Olomoucký kraj	633 925	527 146
Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj	1 209 879	543 049
Česká republika		10 578 820	7887 041

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Dle této tabulky má největší rozlohu a zároveň i největší počet obyvatel Středočeský kraj. Nejmenším krajem je Hlavní město Praha.

Nižšími územními jednotkami jsou obce s rozšířenou působností, které mají ve svém správním obvodu jednotlivé obce, kterých bylo v roce 2015 podle Českého statistického úřadu 6 253. Obce jsou upraveny zákonem o obcích č. 128/2000 Sb., který je definuje následovně: „*Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce.*“

Portál územního plánování (2017) rozlišuje obce podle rozsahu státní správy následovně - obecní úřad obce s rozšířenou působností, obec s pověřeným obecním úřadem a obec se základním rozsahem přenesené působnosti.

4.2 Výběr socio-ekonomických indikátorů a jejich vývoj

Prvním bodem pro stanovení kompozitního indikátoru bylo vybráno následujících pět ukazatelů (uvedených výše v kapitole 3.1) – míra migrace, podíl zaměstnanosti ve službách a zemědělství, podíl zastavěného území a podíl počtu obyvatel ve věku 0–14, které budou v této části podrobně charakterizovány. Jak již bylo zmíněno, vzhledem ke snaze popsat všechny obce České republiky, byla práce z hlediska dostupnosti dat, výrazně omezena. Použitá data byla v průběhu práce upravena. Konkrétní metodika úpravy je uvedena u jednotlivých ukazatelů níže.

4.2.1 Míra migrace

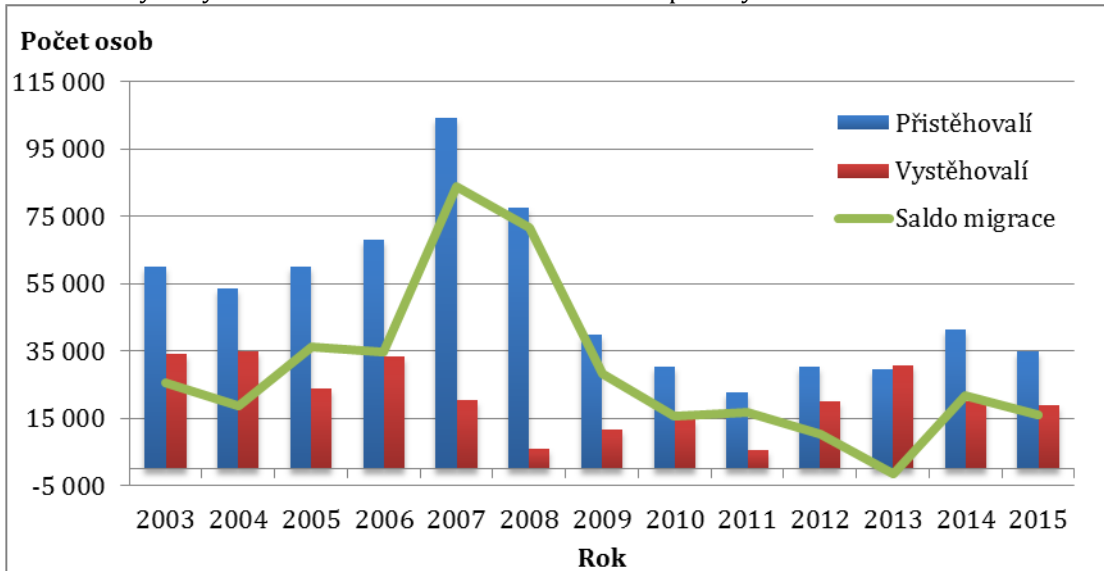
Hodnoty ukazatele salda migrace jsou dostupné na stránkách Českého statistického úřadu v územně analytických podkladech za obce ČR. Tyto podklady jsou dle stavebního zákona č. 183/2006 Sb. nástrojem územního plánování, jehož cílem je mimo jiné i průběžné monitorování stavu a vývoje území. Pomocí salda migrace a středního stavu obyvatelstva byla pro potřeby dalších kroků vypočtena hrubá míra migračního salda.

Migraci neboli prostorový pohyb obyvatel můžeme charakterizovat jako změnu trvalého bydliště. Tento pojem lze z hlediska směru rozdělit na emigraci a imigraci, kdy emigrace je vystěhování se do jiné země a imigrace zase přistěhování. V grafu č. 4 je znázorněn pohyb obyvatelstva z a do České republiky stěhováním od roku 2003 do roku 2015 v absolutních číslech. Ve sledovaném období se, kromě roku

2013, přestěhovalo více lidí, než vystěhovalo. V případě, že je znám počet přistěhovalých a vystěhovalých, může být vypočítáno saldo migrace a to odečtením vystěhovalých osob od přistěhovalých. Podělením výsledku středním stavem obyvatel dostaneme míru migrace.

Dále se rozlišuje stěhování v rámci určitého státu tzv. vnitřní nebo přes jeho hranice vnější. Práce se zaměřuje na členění vnitřní, mezi obcemi České republiky. Dle ČSÚ (2017) demografická statistika uvažuje vnitřní stěhování jako změnu trvalého bydliště konkrétně z jedné obce do druhé obce v ČR nebo v Praze z jednoho obvodu do jiného.

Graf 2: Pohyb obyvatelstva stěhováním na území České republiky v letech 2003–2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

O velikosti migrace rozhoduje větší počet vzájemně se ovlivňujících faktorů, například ekonomické nebo společensko-kulturní. Existuje několik typů migrace. Jedním z nejčastějších je migrace za prací, která je způsobena například nedostatečným množstvím pracovních možností v blízkosti pobytu. V porovnání s dojížděnkou za prací či za službami je stěhování jevem nevratným, pouze jednosměrným. Přechodnou migrací lze nazvat studijní, kdy se mladí lidé připravují na výkon svého budoucího povolání. V poslední době je častým tématem nelegální migrace, ta se však do statistik nezapočítává.

Migrace se mimo jiné podílí i na utváření sídelního systému. Obecně se dá říci, že tento proces má demografické, environmentální, politické a ekonomické dopady. Významnou výhodou těchto dopadů je například nová pracovní síla, která do země

přichází a generuje tak vyšší HDP. Mezi nevýhody řadíme zejména možné zvýšení kriminality či terorismu.

4.2.2 Zaměstnanost ve službách

Sektorem služeb (neboli terciárním sektorem) lze z hlediska národního hospodářství označit jako odvětví lidských činností, jejichž jádrem je například poskytování práce, finančních prostředků, atd. Definic, které říkají, co jsou služby, je celá řada. Množství z nich je dávají do protikladu k výrobkům tzv. hmotné produkci a vyzdvihují nehmotný charakter těchto činností. Vzhledem k tomu, že aktivity tohoto sektoru jsou velmi heterogenní, je někdy náročně určit, které z nich konkrétně patří do terciéru. Nejjednodušší možnou metodou je vymezit jednání, které nepatří do priméru nebo sekundéru.

Ukazatel zaměstnanosti ve službách byl získán ze Statistického lexikonu obcí České republiky. Tyto lexikony obsahují kromě tohoto ukazatele i další informace za jednotlivé obce, například počet obyvatel dle věku, domů, bytů a další. Zaměstnanost je v nich dělena na sekce:

- v zemědělství, lesnictví a rybářství,
- ve službách,
- vyjíždějící za prací mimo obec.

Dle ČSÚ (2016) můžeme populaci členit podle vztahu k trhu práce do základních kategorií, viz tabulka č. 3 níže, kdy zaměstnanost ve službách (terciér) je součástí národního hospodářství.

Tabulka 3: Členění populace podle vztahu k trhu práce

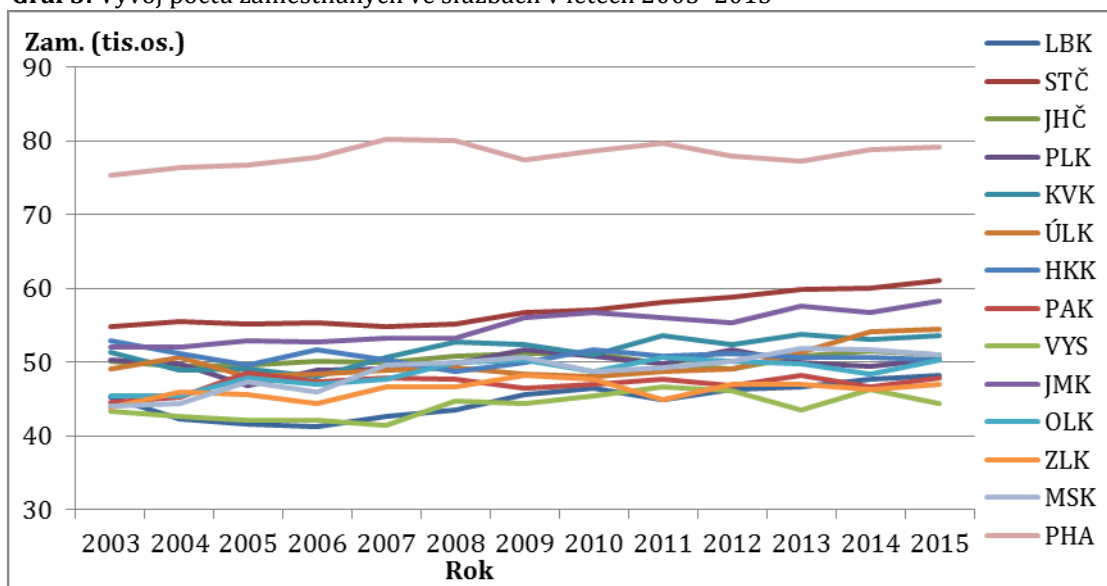
populace celkem	populace 0-14 let	ekonomicky neaktivní		15,3 %
	populace 15 a více let	ekonomicky aktivní		34,3 %
		zaměstnaní v NH	48,1 %	
			nezaměstnaní	2,2 %

Zdroj: zpracováno Českým statistickým úřadem, 2015

V grafu č. 5 je podrobně znázorněn vývoj terciárního sektoru v jednotlivých krajích od roku 2003 do roku 2015. Nelze tvrdit, že zaměstnanost v tomto sektoru rapidně roste, spíše se dá říci, že se jedná o mírný růst. Počet zaměstnanců v terciéru v tomto období vzrostl ve všech krajích České republiky. Dle očekávání má největší

podíl zaměstnanců v terciéru Hlavní město Praha, což je logické, protože je zde soustředěna správa státu, vysoká hustota obyvatel a další. Nejvyšší přírůstek za sledované období měl Moravskoslezský kraj. Tento fakt lze interpretovat tím, že se zaměstnanci přesouvají z priméru a sekundéru do terciéru (například z důvodů ukončování těžby v dolech). Naopak takřka nulový přírůstek byl zaznamenán v Plzeňském kraji. Dle dat Českého statistického úřadu výrazně největší počet pracujících najdeme ve velkoobchodě a maloobchodě, na druhou stranu nejméně v činnostech v oblasti nemovitostí.

Graf 3: Vývoj počtu zaměstnaných ve službách v letech 2003–2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Nevýhodou tohoto ukazatele je široké vymezení odvětví služeb, což snižuje výpovědní schopnost ukazatele a je méně jednoznačný.

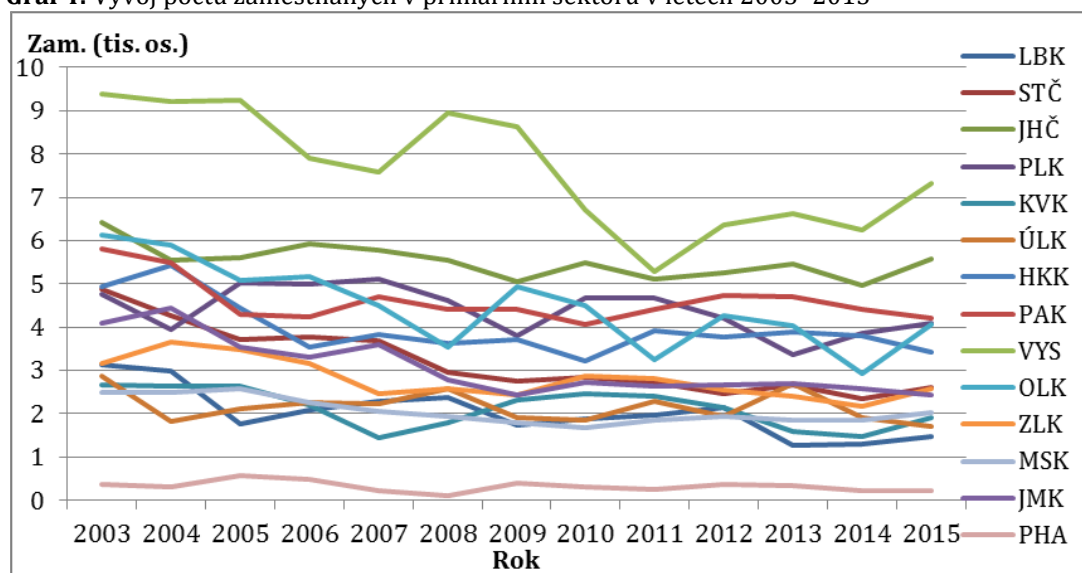
4.2.3 Zaměstnanost v zemědělství

Zaměstnanost v zemědělství je dle struktury národního hospodářství součástí primárního sektoru. Primární sektor (nebo také prvovýroba) je možné popsat jako činnosti, v rámci kterých dochází k přeměně přírodních zdrojů do základních produktů. Primární sektor nezahrnuje pouze zemědělství, ale dále například i lesnictví, rybářství nebo těžbu surovin.

Primárním datovým zdrojem tohoto ukazatele, byl stejně jako u zaměstnanosti ve službách, Statistický lexikon, který je dostupný na stránkách Českého statistického úřadu.

Jak již bylo zmíněno dříve, počet zaměstnaných v tomto sektoru v časovém období klesá. V období od roku 2003 do roku 2015 klesl zmíněný počet zaměstnaných ve všech krajích České republiky. Nejvyšší pokles počtu pracujících v prvovýrobě v porovnání roků 2003 a 2015 byl zaznamenán ve Středočeském kraji o 10,6 tis. os., který zároveň zaměstnává v odvětví nejvíce osob, což může být dáno i tím, že má společně s Prahou nejvyšší počet ekonomicky aktivních v rámci krajů ČR. Z tohoto důvodu byl počet zaměstnaných přepočítán na podíl viz graf níže, který zobrazuje vývoj podílu počtu zaměstnaných v priméru.

Graf 4: Vývoj počtu zaměstnaných v primárním sektoru v letech 2003–2015

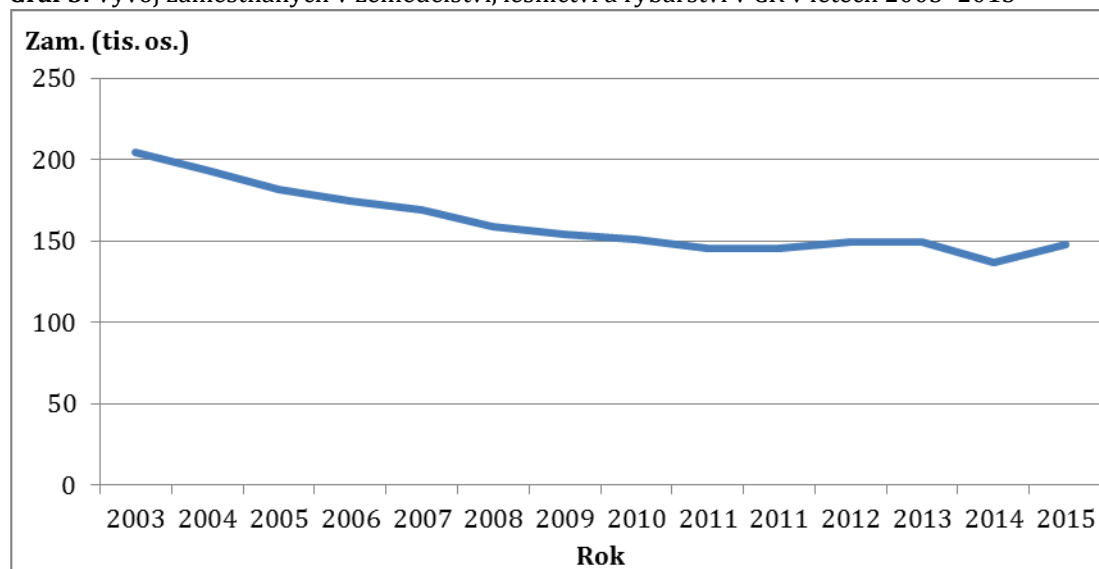

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Z tohoto grafu vyplývá, že nejvyšší podíl ekonomicky aktivních osob v prvovýrobě pracuje v roce 2015 v Jihočeském kraji a na Vysočině. Dále vidíme očekávané umístění Prahy na posledním místě, na předposledních místech jsou Liberecký, Karlovarský a Ústecký kraj, které nepatří k zemědělským oblastem.

Vzhledem k tomu, že data v grafu výše v sobě zahrnují i těžbu surovin následuje níže graf počtu zaměstnanců pouze v zemědělství, lesnictví a rybářství. Pro tento graf byla dostupná data pouze za celou Českou republiku. Z obou grafů lze vysledovat klesající trend.

Graf 5: Vývoj zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybářství v ČR v letech 2003–2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

V porovnání s vývojem podílu počtu zaměstnanců ve službách je vidět jiný trend, počet pracujících zde klesá (v terciéru mírně roste). Dále jsou obecně známé další rozdíly mezi sektory například produktivita práce, kterou můžeme spočítat jako HPH/počet odpracovaných hodin. Na první pohled by se mohlo zdát, že produktivita práce je vyšší v terciéru, nižší v priméru. Otázka produktivity však není v tomto sektoru úplně jednoznačná, ba naopak je velmi diferencovaná. Dle ČSÚ (2014) lidé pracující v zemědělství, lesnictví a rybářství vytvářeli za jednu hodinu vykonané práce v letech 1995-2013 menší hrubou přidanou hodnotu než ti, kteří jsou zaměstnáni v těžbě a dobývání. Různá úroveň zmíněné produktivity odrážela zároveň i průměrnou mzdu, což je patrné i z tabulky č. 4, která porovnává mzdu v zemědělství, lesnictví a rybářství, těžbu a dobývání a zpracovatelský průmysl v roce 2010 a 2014. Za celou republiku mzda v uvedených odvětvích v průběhu let vzrostla, v Praze však průměrné mzdy v těchto odvětvích poklesly.

Tabulka 4: Průměrná hrubá měsíční mzda ve vybraných činnostech (v Kč)

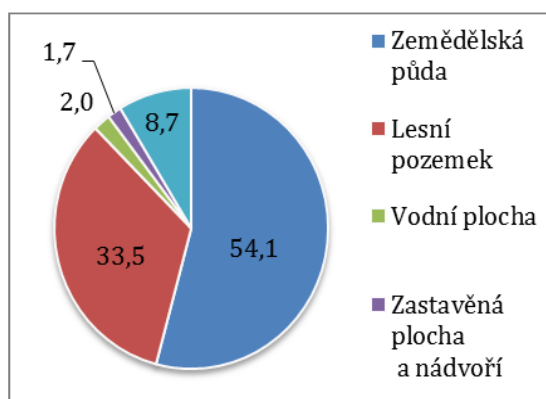
Odvětví CZ-NCE	2010	2014
Zemědělství, lesnictví, rybářství	18 092	21 347
Těžba a dobývání	30 348	31 340
Zpracovatelský průmysl	22 998	25 729

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

4.2.4 Zastavěné plochy

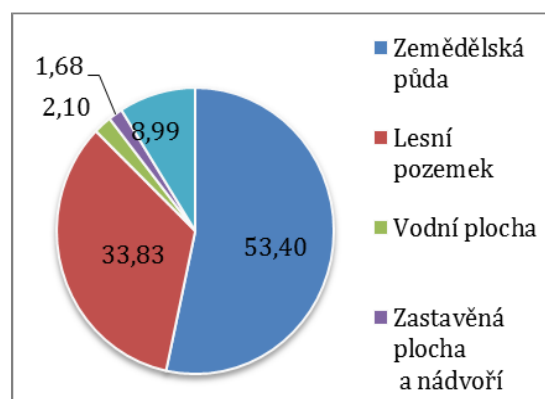
Půda je bezesporu nenahraditelnou složkou životního prostředí. Obecně ji můžeme dělit na zemědělskou a nezemědělskou, kdy do první kategorie patří například orná půda, trvalé travní porosty a další. Nezemědělská půda je tvořena vodními plochami, zastavěnou plochou a lesní půdou, viz grafy č. 1 a 2, které porovnávají strukturu půdy v roce 2003 a 2015 v České republice. Jednotlivé podíly se mění v desetinách procent. Největší plochu nezemědělských půd v České republice zabírají lesní pozemky nad 33 % a ostatní plochy zhruba 9 %. Zastavěné plochy zaujímají 1,7 %. Ukazatel, který umožňuje hodnocení stavu těchto prvků, nazýváme koeficient ekologické stability. Je to poměrové číslo a stanovuje poměr ploch tzv. stabilních a nestabilních krajinných prvků ve zkoumaném území podle daného vzorce. (Míchal, 1985) Dle dostupných dat má Praha výrazně odlišnou hodnotu ($KES = 0,3$), což je způsobeno tím, že zde najdeme zejména nestabilní prvky (antropogenní plochy). Nízké hodnoty dále vykazují Jihomoravský a Středočeský kraj ($KES = 0,7$). Na opačném konci hodnocení stojí Liberecký kraj s hodnotou 2,3. Hodnota za celou Českou republiku je 1,07, což odpovídá vcelku vyvážené krajině.

Obrázek 2: Využití půdy v ČR v roce 2003

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Obrázek 1: Využití půdy v ČR v roce 2015

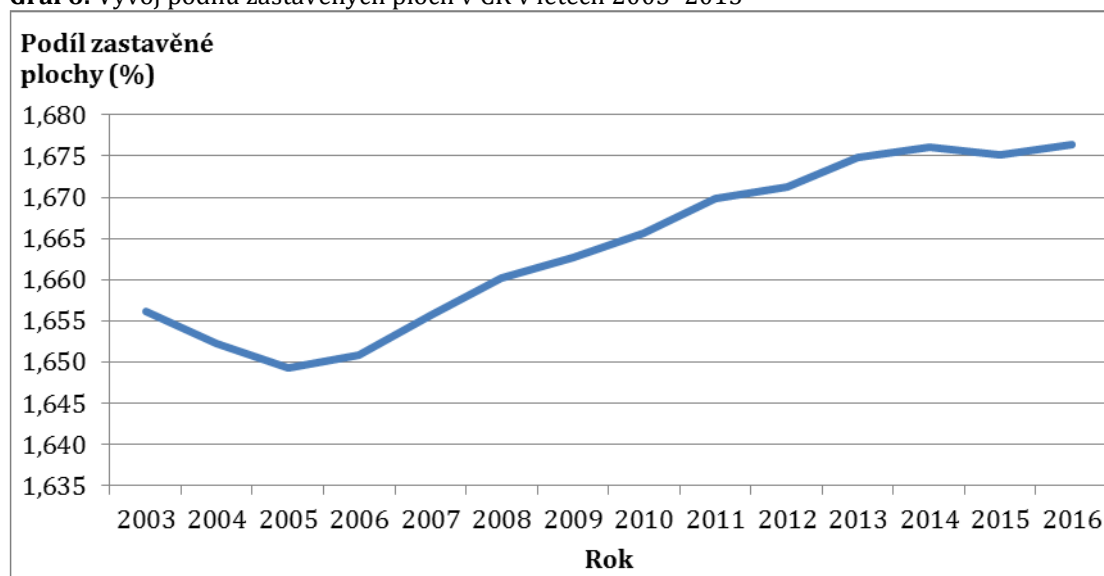

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Podíl těchto půd se v čase na území každého státu mění. S ohledem na téma práce bude pozornost v této části směřována na zastavěné plochy, neboť mohou být mimo jiné i ukazatelem atraktivity určitého území. Vzhledem k tomu, že lidé nebo firmy se v dnešní době mohou lokalizovat kdekoli dle svého uvážení, práce tak předpokládá, že se rozhodují na základě určité úrovně, rozvoje oblasti.

Vývoj podílu tohoto území můžeme nalézt v grafu č. 8 a to od roku 2003 do roku 2016, z kterého je patrný růst pouze v setinách procent hektarů.

Graf 6: Vývoj podílu zastavěných ploch v ČR v letech 2003–2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

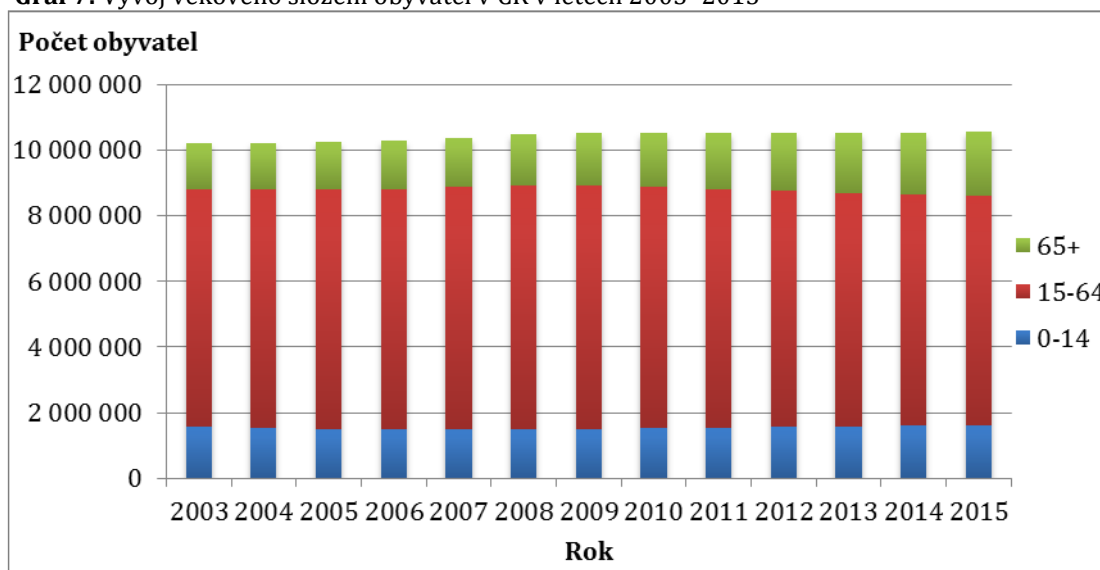
4.2.5 Podíl obyvatel ve věku 0–14

Jedním z demografických ukazatelů je i podíl obyvatel ve věku 0–14, který poskytuje ČSÚ v územně analytických podkladech na úrovni obcí. Obecně je demografický vývoj těchto ukazatelů sloučen s řadou podmínek, mezi které patří například geografické, ekonomické a politické. Vzhledem k revolučním změnám, které jsou výsledkem stylu života ve vyspělých zemích, dochází ke snížení plodnosti a nastává přetváření věkové struktury. Tím vzniká jeden z demografických problémů – stárnutí populace. Důležitým ukazatelem pro obce je i věková struktura obyvatel. Na základě těchto dat mohou obce zmapovat vývoj populace a podpořit cílové skupiny obyvatel. Věková struktura obcí má důležitou vypovídací schopnost a je určena dlouhodobým vývojem obce. K hodnocení věkové struktury obyvatelstva slouží index stárání, který lze vypočítat jako podíl počtu obyvatel ve věku 65 a více k počtu obyvatel ve věku 0–14.

Graf č. 9 níže zobrazuje vývoj počtu obyvatel v jednotlivých věkových skupinách v letech 2003–2015, které jsou v absolutních hodnotách. V průběhu celého období přibývá počet obyvatel v kategorii 65 a více a ubývá v rozmezí 15–64. Skupina ve věku 0–14 let zpočátku mírně klesala, od roku 2008 mírně roste. Tomuto trendu

odpovídá i vypočítaný index staří, který dokazuje pozvolné stárnutí populace v České republice.

Graf 7: Vývoj věkového složení obyvatel v ČR v letech 2003–2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

4.3 Konstrukce kompozitního indikátoru

Před sestrojením samotného kompozitního indikátoru je nejprve zapotřebí zjistit závislost mezi jednotlivými vybranými ukazateli. Tato závislost je vyjádřena korelačním koeficienty (nebo také Pearsonův koeficient), který nabývá hodnot v rozmezí $\langle -1,1 \rangle$.

V případě, že se sleduje více proměnných zároveň je dobré vytvořit korelační matici. Její sestavení je možné mnoha způsoby, matice níže byla zkonstruována v programu STATISTICA 12 a obsahuje závislost mezi pěti zvolenými ukazateli. Jak již bylo zmíněno vzájemné závislosti by měly dosahovat hodnot mezi -0,8 a 0,8, neboť pokud by nabývaly hodnot nižších než -0,8, případně vyšších než 0,8, poukazovalo by to na možnou vzájemnou závislost.

Tabulka 5: Korelační matice ukazatelů v roce 2015

Ukazatel	Míra migrace	Podíl zaměstnanosti ve službách	Podíl zaměstnanosti v zemědělství	Podíl zastavěného území	Podíl obyvatel ve věku 0–14
Míra migrace	1,000	0,162	-0,073	0,002	0,144
Podíl zaměstnanosti ve službách	0,162	1,000	-0,442	0,231	0,238
Podíl zaměstnanosti v zemědělství	-0,073	-0,442	1,000	-0,304	-0,211
Podíl zastavěného území	0,002	0,231	-0,304	1,000	0,087
Podíl obyvatel ve věku 0–14	0,144	0,238	-0,211	0,087	1,000

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

V tabulce č. 5 nebyla vypočítána žádná vysoká vzájemná závislost, která by zapříčinila nutnost vyřazení některého z indikátorů. Nejvyšší závislost byla mezi zaměstnáním v zemědělství a zaměstnáním ve službách. Jedná se o negativní závislost, což znamená, že s přibývajícím množstvím počtu pracujících ve službách, klesá počet zaměstnaných v zemědělství. Naopak nejnižší byla zjištěna mezi zastavěným územím a saldem migrace, mezi nimi je velmi slabá závislost. Tato tabulka byla určena pro rok 2015, pro rok 2006 byly výsledky podobné.

Díky tomu, že v souboru nechyběla žádná data, nebylo nutné aplikovat ani jedno z výše uvedených ošetření. V opačném případě by mělo dojít k použití různých metod například pomocí určitého algoritmu (nahrazení chybějící hodnoty modem). Není totiž žádoucí, aby byl vyřazen ukazatel jen kvůli jedné nedostupné hodnotě.

4.4 Stanovení vah

Pokud mají indikátory stejnou důležitost, přiřadí se každému stejná váha. V tomto případě však ukazatele mají jinou vypovídající schopnost, kterou je třeba při konstrukci zohlednit. Je však zásadní stanovit je objektivně, neboť subjektivní pohled na věc by mohl zkreslit výsledky práce.

Pro objektivní stanovení vah byla vypracována matice párového porovnání, která poměruje vždy dvě proměnné vzájemně. Odborník vyplňuje jen oranžová pole s tím, že pokud považuje hodnotu ukazatele v řádku za závažnější než ve sloupci, vybere si hodnotu ze škály 2 – 9. Číslo dvě nám říká, že je o něco málo významnější než hodnota ve sloupci, devět znamená, že je významnější o hodně. Pokud se odborník domnívá, že je důležitější hodnota ve sloupci než v řádku vybírá hodnoty 1/2 nebo 1/9 se stejným principem.

4.5 Standardizace dat

Na základě teoreticky vymezených technik, byla vybrána metoda min max, která převádí jednotky na bezrozměrné a upravuje původní hodnoty na škálu od nuly do sta.

Tento způsob zpracování dat vyžaduje na začátku určit u každého sub-indikátoru, zda je žádoucí dosažení co nejvyšší nebo nejnižší hodnoty. Podle tohoto rozhodnutí

se jedná o ukazatel typu min nebo max, určení není vždy úplně jednoznačné. Do indikátorů typu max byla zařazena mimo jiné i míra migrace nebo zaměstnanost ve službách. Příkladem indikátoru min byla zaměstnanost v zemědělství.

Poté byla u každého sub-indikátoru v daných letech nalezena nejvyšší a nejnižší hodnota, viz tabulka č. 6 níže. Pomocí těchto údajů bylo možné dosadit hodnoty do vzorce č. 5. Po jeho vypočítání došlo ke změně původních hodnot na škálu <0-100>.

Tabulka 6: Rozdělení ukazatelů typu max a min v roce 2015

2015	Míra migrace	Zaměstnanost ve službách	Zaměstnanost v zemědělství	Zastavěné plochy	Počet obyvatel ve věku 0-14
MIN	-18,4	0	0	1,41	0
MAX	17,9	76,6	100	87,0	30,5

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

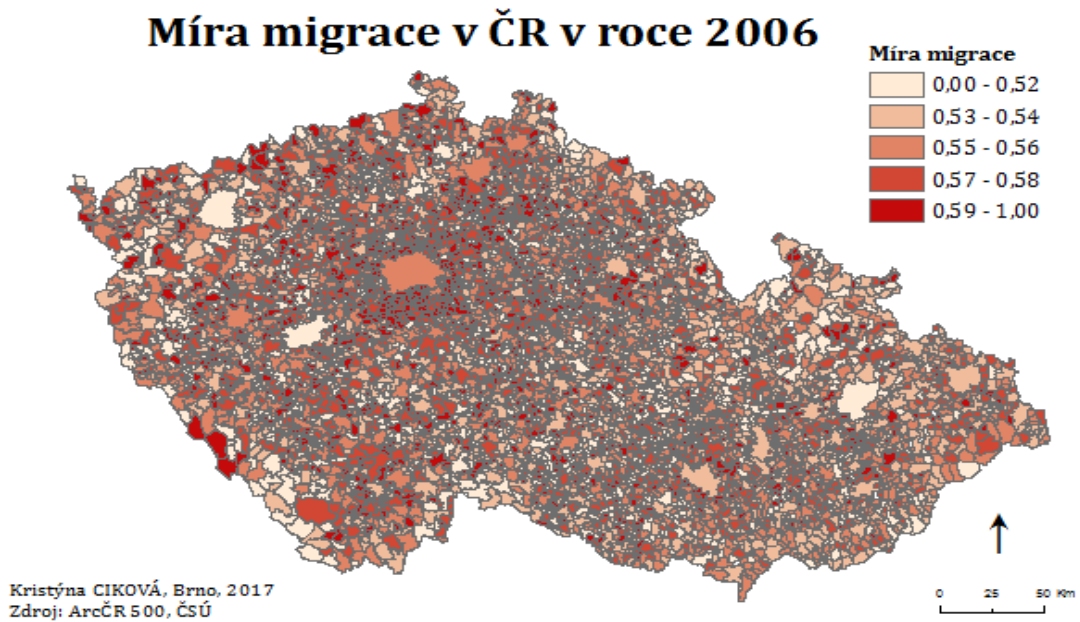
Hodnoty byly dále exportovány do programu ArcGIS a výsledky budou v této části prezentovány.

Míra migrace

Míra migrace patří mezi indikátory typu max, neboť by mělo být pro region ekonomicky přínosné, aby do něj směřovali noví obyvatelé. V následujících obrázcích č. 3 a č. 4 škála legendy začíná v 0 a končí v hodnotě 100, neznámá to však, že bílá místa značí nulovou migraci, ale jedná se o zápornou míru migrace, tedy lidé se z těchto obcí více vystěhovávají, než přestěhovávají.

Na obr. č. 4 níže je znázorněna míra migrace v roce 2015. Od přelomu tisíciletí je pozorovaný trend suburbanizace neboli migrace do zázemí velkých měst. Obce okolo nich mají častokrát kladnou migraci, ale v samotných centrech těchto oblastí je saldo migrace záporné, příkladem je Brno, Ostrava, Karlovy Vary, Ústí nad Labem a další. Tento proces je patrný zejména u mladých rodin, které tím získají levnější vlastní bydlení (cena pozemku), zůstávají však závislé na blízkém městě, neboť menší obce nedisponují tak širokou občanskou vybaveností. V rámci ČR vykazuje největší emigrační aktivitu region středních Čech, pokud se zaměříme na města, populace se stěhuje k Praze, Brnu, Plzni. Žádné z dalších měst nemá z hlediska migrace tak dominantní postavení.

Obrázek 3: Míra migrace v ČR v roce 2006

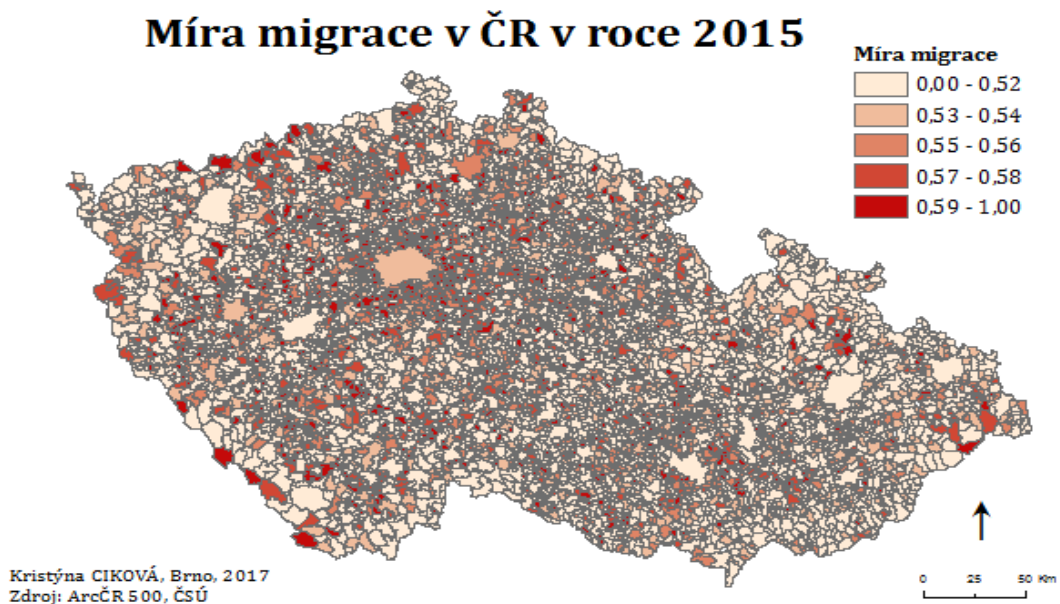

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Značná část lidí imigruje ze Zlínského kraje a z Vysočiny, důvodem může být malé množství pracovních příležitostí a služeb.

V porovnání obr. č. 3 a č. 4 je možné pozorovat snižující se míru migrace. Vyšší míru v roce 2006 lze zdůvodnit vzrůstajícím počtem cizinců v České republice, viz graf č. 8, po vstupu do Evropské unie. Dále může být snížení rozdílů způsobeno

Obrázek 4: Míra migrace v ČR v roce 2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

klesající potřebou stěhovat se do jiných částí regionů, také díky vyšší mobilitě obyvatel. Hodnota ukazatele je velmi rozdílná v každé obci v obou letech.

Je důležité sledovat tyto trendy, které mohou být podkladem pro rozhodování aktérů regionálního rozvoje například při plánování hromadné dopravy.

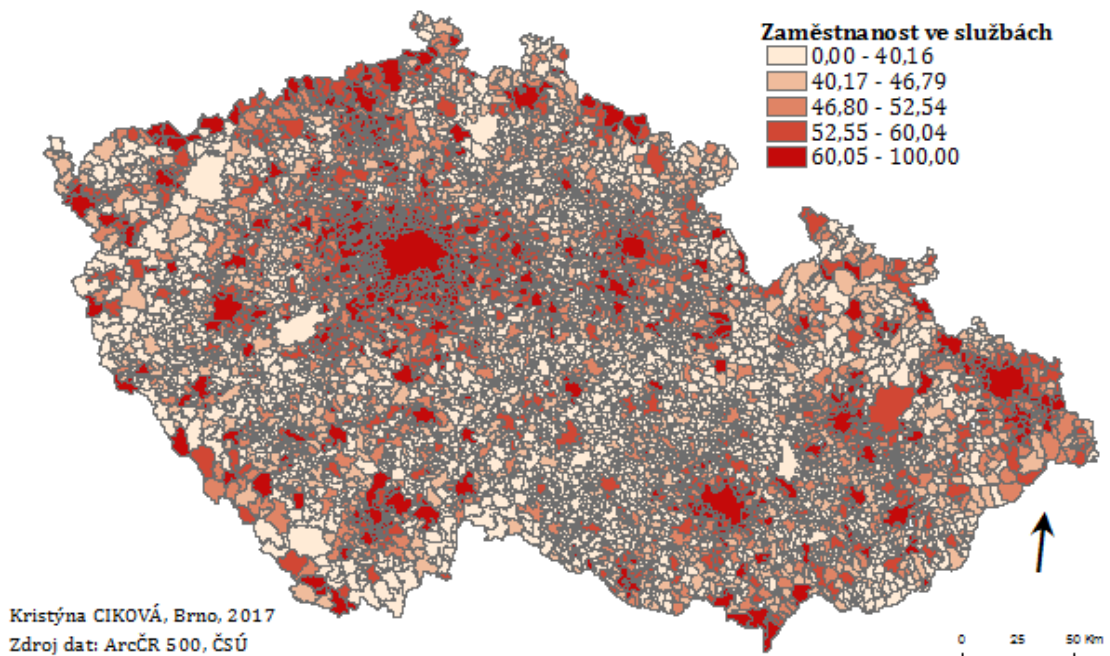
Zaměstnanost ve službách

Zaměstnanost ve službách byla určena jako indikátor typu max, protože terciární sektor má největší podíl na HDP a tedy i na ekonomický růst.

Data po provedení metody min max zobrazuje obr. č. 5 roku 2006 a č. 6 roku 2015. Hodnoty byly rozděleny klasifikací Quantile, hranice mezi intervaly tak odpovídají zvoleným kvantilům. U mapy můžeme vidět umístěnou legendu, odpovídající nové škále <0-100>. Nejsvětlejší barvou jsou zobrazena území s nejnižší počtem zaměstnaných, naopak tmavě červenou s nejvyšším počtem. Již v roce 2006 je patrný vyšší počet pracujících v terciéru ve městech a okolí.

Obrázek 5: Zaměstnaní ve službách v ČR v roce 2006

Zaměstnanost ve službách v ČR v roce 2006

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

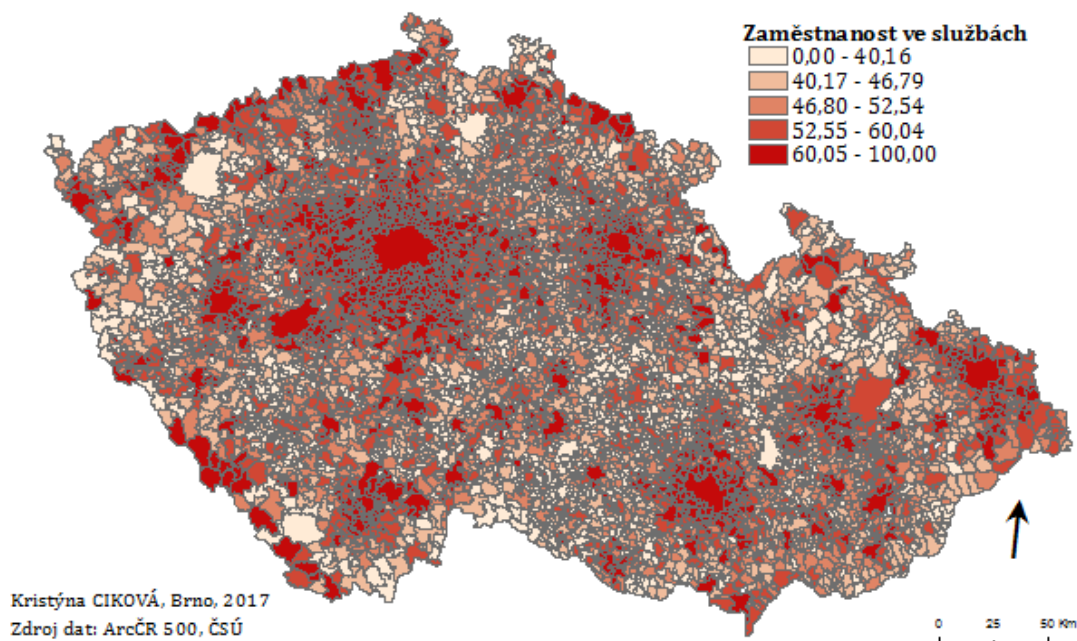
Obr. č. 6 ukazuje silné póly rozvoje v České republice. Na první pohled by se mohlo zdát, že v Plzeňském kraji a na Vysočině jsou hodnoty počtu těchto pracovníků

nejnižší. Dle podílu počtu obyvatel v terciéru je však nejméně obyvatel pracujících v této sféře vzestupně na Vysočině, dále ve Zlínském a Libereckém kraji.

Pokud porovnáme tento obrázek č. 6 s mapou, kterou znázorňuje obr. č. 5, je u obou patrný vyšší počet pracujících v tomto odvětví ve větších obcích a suburbích, jak bylo zmíněné výše. Indikátor je v dřívějším roce více nerovnoměrně rozprostřený na území České republiky. Obecně se dá říci, že služby byly lokalizovány především ve větších městech, jejich přilehlých oblastech a Středočeském kraji. V roce 2015 je tento sub-indikátor výrazněji rovnoměrnější.

Obrázek 6: Zaměstnaní ve službách v ČR v roce 2015

Zaměstnanost ve službách v ČR v roce 2015

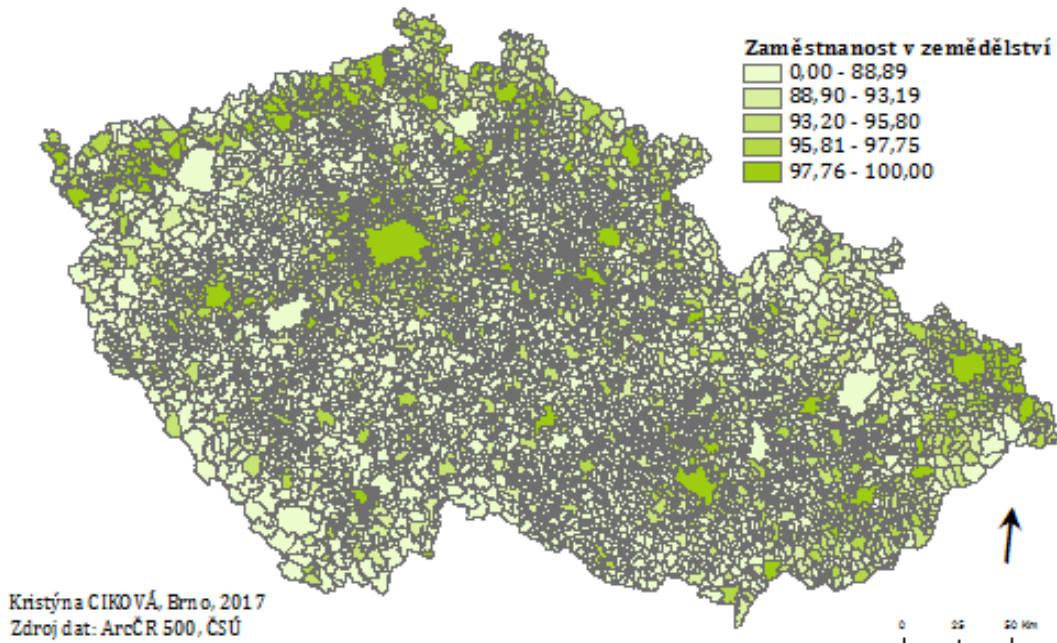
Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Zaměstnanost v zemědělství

Pouze u sub-indikátoru zaměstnanost v zemědělství byla požadována nejnižší hodnota, jde tedy o přidělení indikátoru typu min. Důvodem tohoto rozhodnutí je jeho nejnižší vliv na HDP. Vyšší podíl posuzovaného ukazatele je charakteristický pro hospodářsky slabé regiony, ty jsou typické nízkou životní úrovní a hustotou osídlení. Po vypočítání vzorce pro indikátory typu min a po vyobrazení map došlo k tomu, že nejvyšších hodnot nabývají velká města.

Obrázek 7: Zaměstnaní v zemědělství v ČR v roce 2006

Zaměstnanost v zemědělství v ČR v roce 2006

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

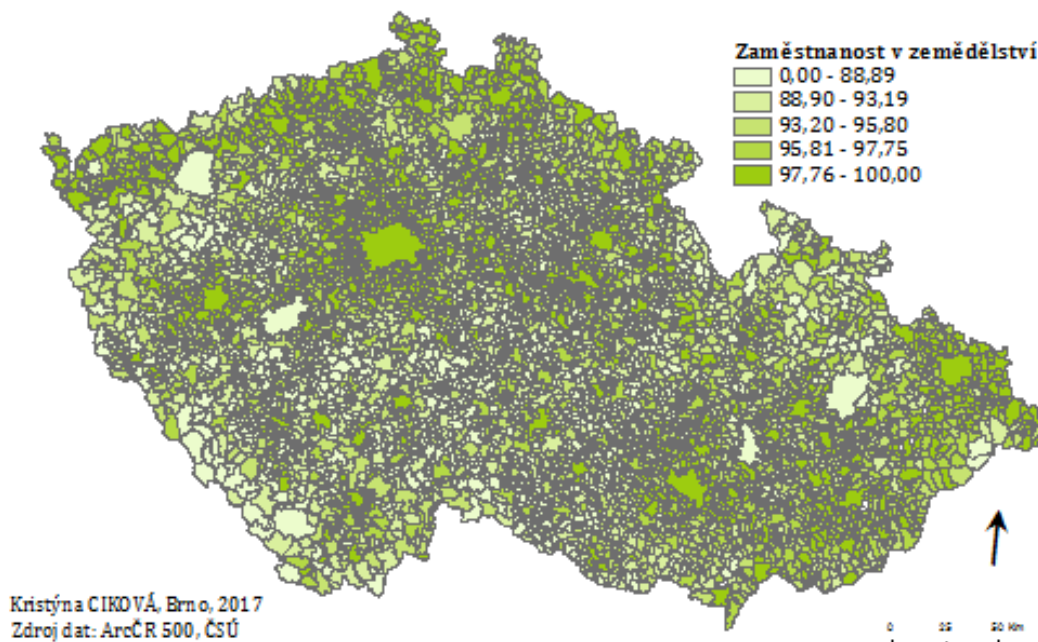
Zaměstnanost v agrárním sektoru je tvořena pracovníky, kteří žijí na venkově, což potvrzuje spojení zemědělství a venkova. Zemědělství je tak jediným sektorem národního hospodářství, kde jsou zaměstnaní převážně venkované. Regiony, které jsou charakteristické vyšším podílem pracujících v tomto odvětví, označujeme jako venkovské. Toto tvrzení vykresluje i mapa č. 7 z roku 2006. V porovnání s mapou č. 5 zobrazující podíl zaměstnanosti ve službách je patrné, že méně zaměstnaných v zemědělství je v městských oblastech.

Snižování počtu těchto pracujících vede k nedostatku zaměstnání na venkově, což nutí obyvatele za prací dojíždět.

Řada autorů se snažila o vymezení venkova z důvodu potřeby zacílit na tyto oblasti rozvojové programy z výše uvedených důvodů (snížení zaměstnanosti v zemědělství, dojížděka, vyšší vzdálenost k městu). Venkov se podle ČSÚ dá vymezit pomocí různých charakteristik, například nižší hustotou osídlení, vyšší zaměstnanosti v zemědělství, menšími sídly, atd.

Obrázek 8: Zaměstnaní v zemědělství v ČR v roce 2015

Zaměstnanost v zemědělství v ČR v roce 2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Z výše uvedeného textu vyplývá, že vyšší podíl zaměstnaných v zemědělství indikuje nižší růst, produktivitu práce v oblasti. Na druhou stranu bychom však neměli opomíjet důležitost primárního sektoru. Zemědělská výroba je od prvopočátku lidské historie neoddelitelnou součástí jejího vývoje a plní potravinovou funkci a dodává zdroje k jejich další úpravě.

U tohoto odvětví pozorujeme již popsáný vývoj úbytku pracujících. V roce 2006 lze spatřit regiony s vyšším podílem zaměstnaných v zemědělství, zatímco v roce 2015 tomu tak převážně není v rámci celé České republiky. Tak jako v předešlých mapách i zde jsou snadno dohledatelné vojenské újezdy, neboť tvoří specifickou skupinu.

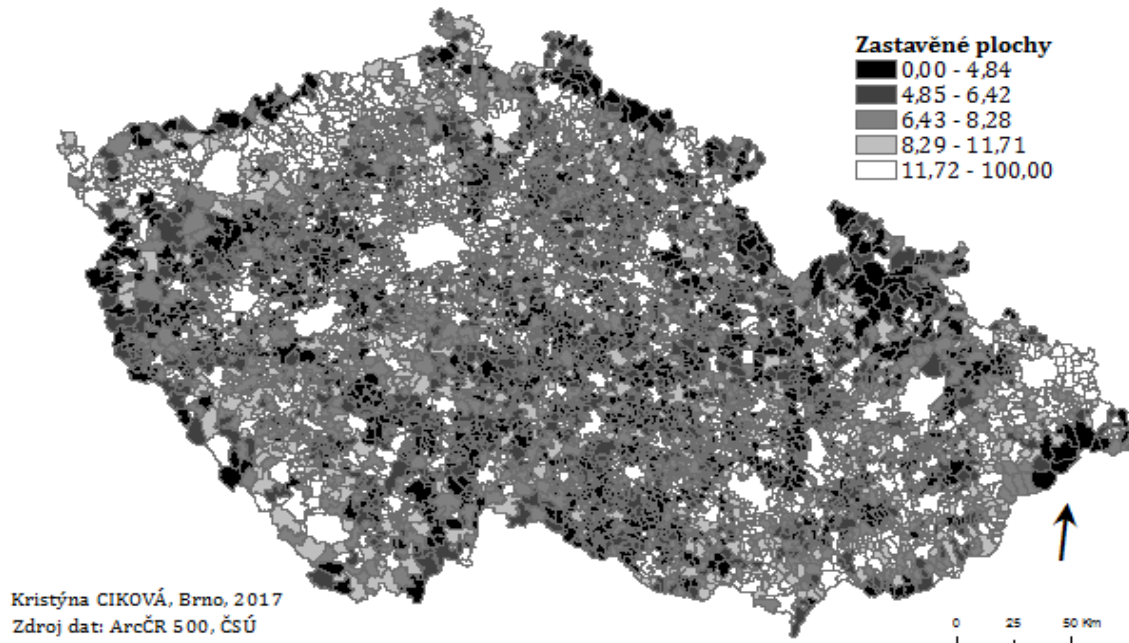
Zastavěná plocha

Stejně jako u hrubé míry migrace, zaměstnanosti ve službách tak i u podílu zastavěné plochy je požadovaná hodnota co nejvyšší, proto byl tento ukazatel začleněn mezi max. V případě, že by bylo možné vybrat optimální úroveň zastavěného území, bylo by tak učiněno. Extenzivní růst zastavěného území sebou totiž přináší negativní důsledky na krajinu. Nebylo možné určit tento sub-indikátor

jako min, neboť minimální zastavěná půda by mohla poukazovat například na problémové regiony a cílem této práce je zobrazení socio-ekonomického růstu.

Obrázek 9: Zastavěné plochy v ČR v roce 2006

Zastavěné plochy v ČR v roce 2006

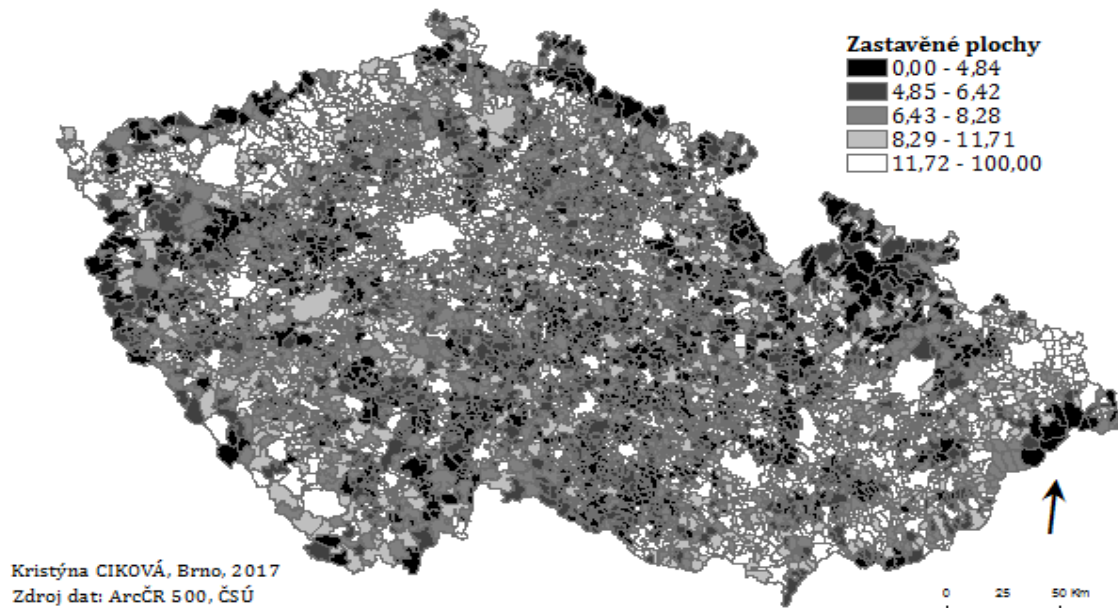
Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Upravená data metodou min max zobrazuje obr. č. 9 (2015) a č. 10 (2006) V průběhu této práce bylo poukázáno na fakt, že míra zastavěné půdy se během několika let změnila pouze o setiny. Z tohoto a dalších důvodů není v porovnání obou map výrazný rozdíl.

V kartogramech můžeme vypořadovat hustý podíl zástavby ve velkých městech a jejich okolí. Naopak řidčeji zastavěné jsou v příhraničních horských oblastech – Jeseníky, Šumava, Krušné hory. Pokud se zaměříme na procentuální podíl růstu v posledních letech, tak nejvyšší narůst procentních bodů byl v Karlovarském a Plzeňském kraji.

Obrázek 10: Zastavěné plochy v ČR v roce 2015

Zastavěné plochy v ČR v roce 2015

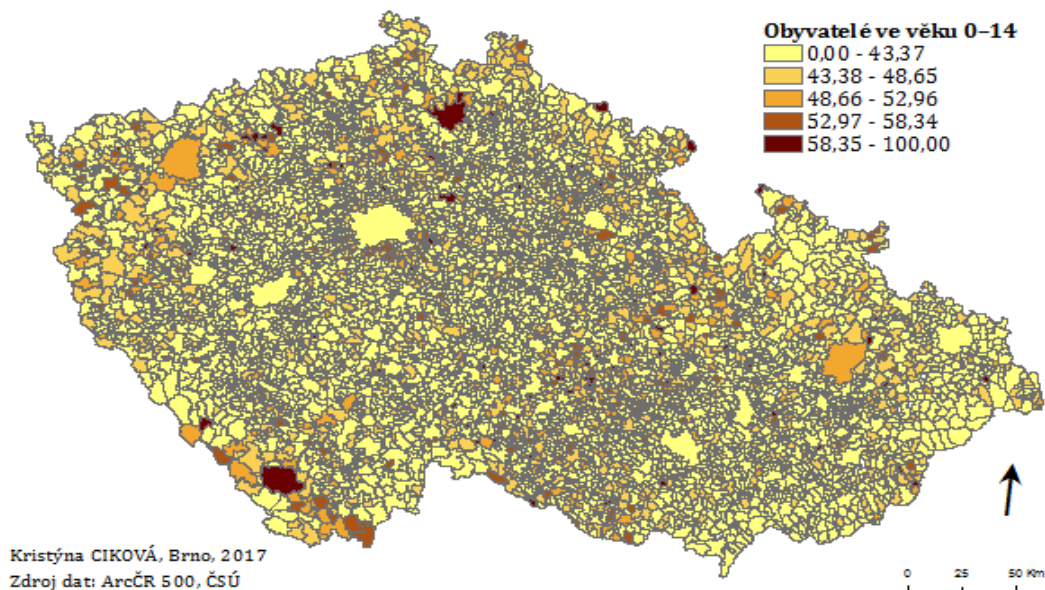
Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Počet obyvatel ve věku 0-14

Dalším sub-indikátorem zpracovaným technikou min, max byl podíl obyvatel ve věku 0-14, který byl také zařazen, mezi ukazatele typu max. Tento výběr lze zdůvodnit tvrzením, že nižší podíl populace ve věku 0-14 může signalizovat zaostalejší region.

Obrázek 11: Obyvatelé ve věku 0-14 v ČR v roce 2006

Obyvatelé ve věku 0-14 v ČR v roce 2006

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

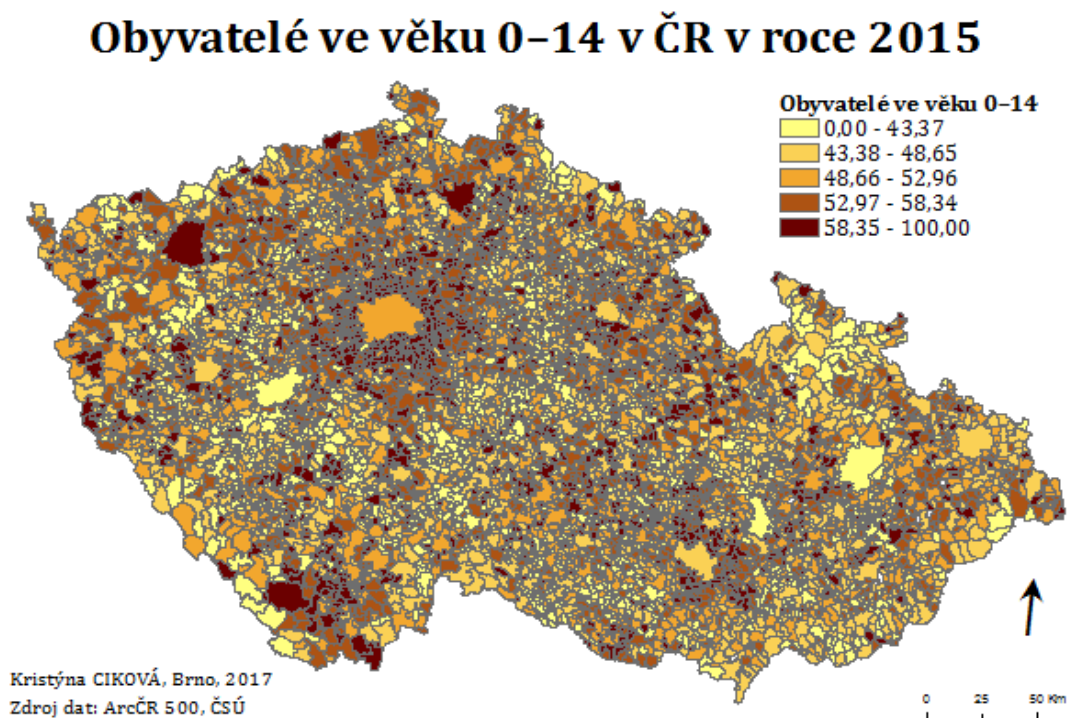
Součástí mapy je i legenda, která zobrazuje rozdělení dat pomocí klasifikace Quantile do pěti skupin. Tmavě hnědou barvou jsou znázorněny žádoucí hodnoty.

Z komparace obr. č. 11 a č. 12 je zřejmé, že hodnoty indikátoru jsou nižší v roce 2006 než v roce 2015, což je způsobeno nižším počtem obyvatel v této věkové kategorii, viz graf č. 9. Od roku 2008 tento ukazatel roste.

V obou obrázcích nemají města (Praha, Brno, Ostrava a další) nejvyšší podíl dětí do 15 let. Tato mapa však potvrzuje trend posledních let, a to suburbanizaci.

Mapa č. 12 koresponduje s předpokladem, že mladé rodiny se stěhují do zázemí velkých měst. Tyto obce mají oproti jiným vzdálenějším výhodu například v integraci hromadné dopravy a více pracovních možností v menší vzdálenosti. Obce, které nejsou takto lokalizované, mají častokrát vyšší index stáří, dochází zde ke stárnutí populace, nabízejí totiž i méně pracovních příležitostí. Přesto může být v některých takovýchto obcích poměrně hodně mladých lidí, nejedná se však o občany s trvalým pobytem, jsou to sezónní návštěvníci (chalupáři). Z těch nemají obce takové užítky.

Obrázek 12: Obyvatelé ve věku 0–14 v ČR v roce 2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

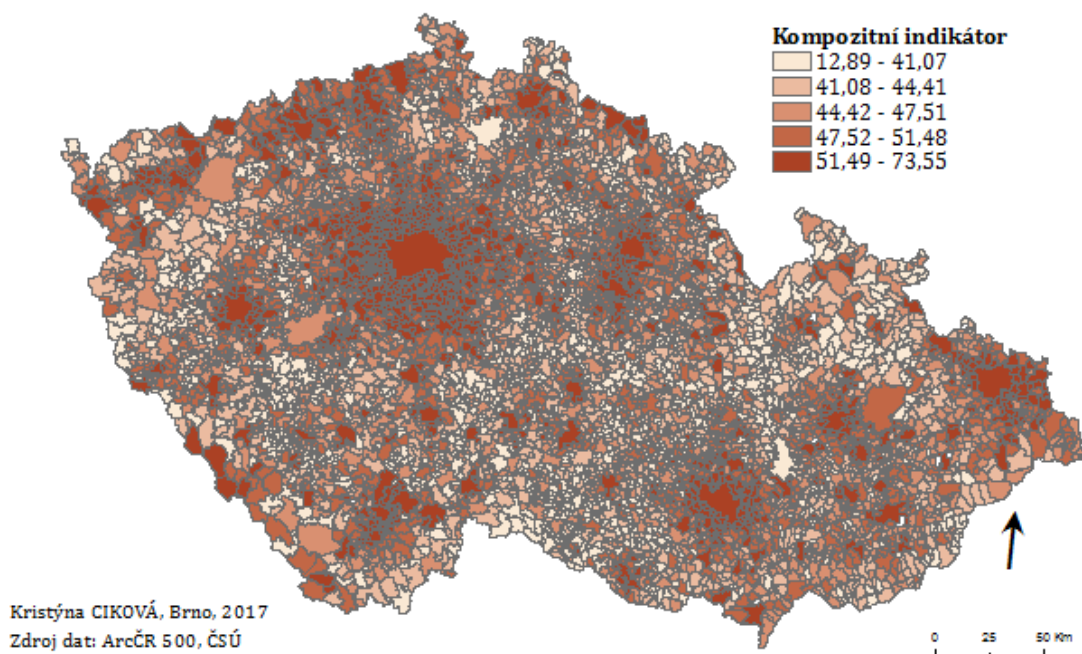
Dále zachycuje podíl počtu obyvatel ve věku 0–14 let ku celkovému počtu obyvatel v daných obcích. Tento ukazatel předreprodukčního věku sděluje údaje o budoucím potenciálu oblasti. Pomocí této složky bude oblast rozvíjena a jeho vyšší hodnota je přínosná pro rozvoj regionu.

Po vypočítání metody min max pro jednotlivé sub-indikátory a určení vah, byla provedena agregace metodou váženého součtu. Zmíněným součtem je sestrojený výsledný kompozitní indikátor. Pro kompozitní indikátor obecně platí, že obce s nejvyšší hodnotou mají nejlepší postavení.

Na obr. č. 13 uvedeném níže je sestrojený kompozitní indikátor pro rok 2006, který se skládá z pěti sub-indikátorů, které byly popsány v předešlé části práce. Součástí každého ukazatele jsou již přidělené váhy. Legenda je rozdělena do pěti shluků a každý odstín barvy informuje o postavení obce. Nejméně příznivé postavení mají obce, které jsou vyznačeny světlým odstínem. Nejvíce je jich na Vysočině, v jižních a západních Čechách.

Obrázek 13: Kompozitní indikátor socio-ekonomického růstu v ČR v roce 2006

Kompozitní indikátor v ČR v roce 2006

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Z mapy dále vyplývá, že Kraj Vysočina nemá pól růstu, což můžeme zdůvodnit tím, že zde není žádné přirozené centrum, které by výrazněji ovlivňovalo své okolí. Olomoucký kraj lze pomyslně rozdělit na jižní rozvinutější část kolem města

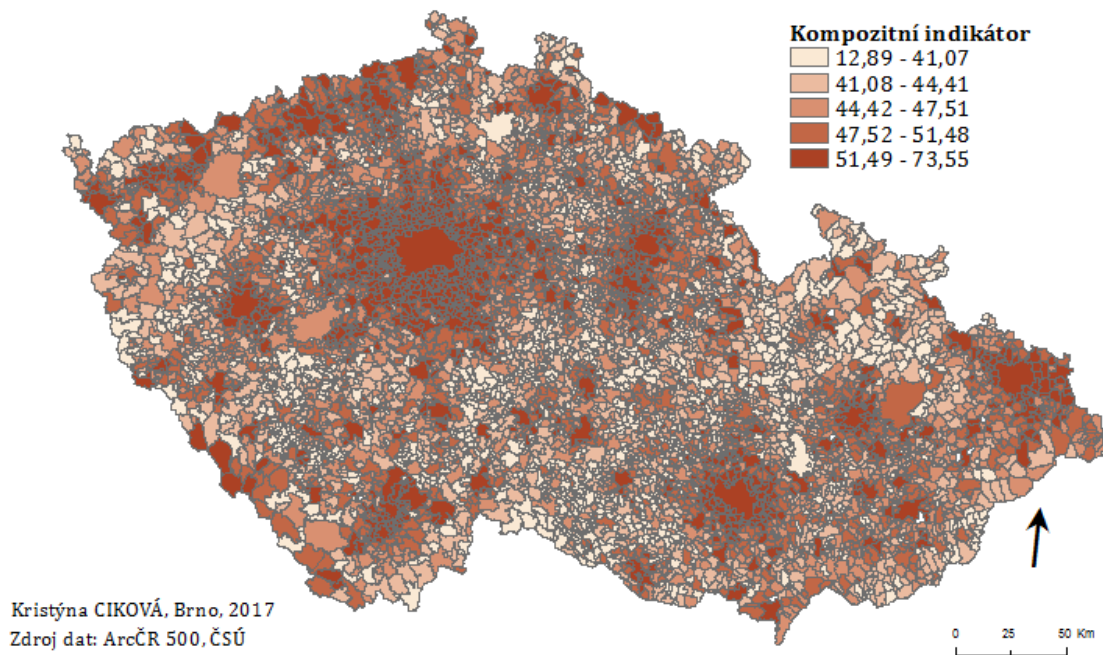
Olomouc a na severní hornatou s horším postavením z hlediska určených proměnných. To může být způsobeno mimo jiné i nedostatečnou dopravní infrastrukturou této periferní oblasti. Tato skutečnost může mít vliv na rozhodování firem o lokalizaci. Je zjevné, že socio-ekonomickým pólem růstu jsou velká města (Praha, Brno, Ostrava) a jejich příměstské oblasti. Žádné další výrazné póly mapa nezobrazuje.

Výsledkem finální vizualizace dat z roku 2015 je obrázek č. 14 níže. Stejně jako předešlá mapa byla i tato zkonstruována pomocí klasifikace Quantile.

Komparací tohoto a předešlého obrázku je vidět rozvíjející se intenzita měst, která ovlivňuje přilehlé území. Kolem největších měst (Praha, Brno, Ostrava) je tento trend znatelný nejvíce, nově se však přidávají i další města (Plzeň, Pardubice spolu s Hradcem Králové, Olomouc, oblast severozápadních Čech a České Budějovice). Vyjmenované oblasti téměř korespondují s určenými metropolitními oblastmi a městskými aglomeracemi v České republice. Dle této práce lze zařadit mezi tato území i region České Budějovice, naopak v Ústí nad Labem není pozorovaný extenzivní růst. I v tomto roce jsou patrné nízké hodnoty kompozitního indikátoru zejména v kraji Vysočina a na Jesenicku.

Obrázek 14: Kompozitní indikátor socio-ekonomického růstu v ČR v roce 2015

Kompozitní indikátor v ČR v roce 2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Z obou uvedených obrázků vyplývá horší postavení obcí na Jesenicku, Vysočině a na hranicích některých krajů. Cílem státu je snižování regionálních disparit, z tohoto důvodu se bude zmíněnými oblastmi zajisté zabývat a pokládat si otázku, jak zvýšit růst na tomto území. Řešením by mohla být výstavba dálnic a železnic, které by zajistili, aby měli obyvatelé z těchto oblastí snadnější a rychlejší dostupnost do velkých měst a nemuseli se z těchto obcí stěhovat do měst nebo jejich zázemí.

Každý kraj má jiné lokální podmínky a nelze ve všech aplikovat stejná opatření, je důležité, aby se k nim přistupovalo individuálně.

5 DISKUZE

Cílem práce bylo zhodnocení socio-ekonomického růstu ČR na úrovni obcí. V rámci analýz, které probíhají na celoevropské úrovni, jsou porovnávána data na úrovni NUTS 2, (případně NUTS 3), která jsou za tyto územní celky zprůměrovaná a nezohledňují velké rozdíly v rámci regionů soudržnosti. Proto bylo pro účely této práce zapotřebí hodnot na co nejnižší úrovni. Tento požadavek se však pojí s nevýhodou dostupnosti dat, což zmiňuje i Marada (2001).

Posouzení prostorových jevů a procesů se věnují regionální analýzy. Jedním z využívaných nástrojů je i kompozitní indikátor. Z důvodu komplexnějšího posouzení problematiky tématu byla využita jeho konstrukce, neboť skýtá možnosti zapojení více ukazatelů. Tato práce se drží postupu Minaříka (2013), který popsal jeho jednotlivé kroky výpočtu.

Prvním analyzovaným indikátorem byla míra migrace, kdy nejvýraznější je postavení v roce 2015 ve Středočeském kraji, dále výsledky potvrzují trend suburbanizace v okolí větších měst. Migračními toky na úrovni obcí se zabýval článek, publikovaný v nizozemském vydavatelství Elsevier autory Halasem, Klapkou, Tonevem (2016), jehož cílem bylo vymezení místních oblastí migrace metodou funkční regionální taxonomie v období 2001 - 2012. Vyplývá z něj dominantní postavení největších center - Prahy, Brna, Plzně. Ostravská aglomerace dle migračních dat vykazuje větší počet prostorově menších oblastí, které jsou tvořeny kolem středně velkých měst. Nedá se říci, že by tyto zjištění korespondovaly, což může být způsobeno rozdílným rokem zpracování.

Dalším ukazatelem byl počet obyvatel ve věku 0-14, jehož hodnota se v roce 2015 vyskytuje směrem od města k příměstskému zázemí, což koresponduje s tvrzením Halase a kol. (2016), Maiera a Franke (2015). Druzí uvedení pomocí tohoto ukazatele vypočítali index stárí, který použili ke zkoumání prostorového sociálně-ekonomického vývoje v ČR. Z jejich výzkumu vyplynulo, že přestože celá republika stárne, lze pozorovat řadu disparit například v zázemí růstových center, kde převládá mladší generace. Dle nich mají ekonomické projevy disparit svoje sociální pozadí a je možné usuzovat, že sociální a ekonomické procesy se při růstu nebo vzniku disparit navzájem podmiňují, setkávají.

Komparací indikátoru zaměstnanosti v zemědělství v roce 2006 a 2015 lze vypožorovat ubývající počet pracujících v tomto odvětví. Z mapy v pozdějším roce vyplývá, že v tomto odvětví pracuje nejvíce obyvatelstva na Vysočině a v jižních Čechách. Tomuto indikátor se věnoval i Musil a Müller (2008), kteří pomocí něj a dalších ukazatelů vymezili periferní oblasti. Nelze říci, že by se jejich výsledky zcela shodovaly s touto prací, což je způsobeno tím, že jejich mapa zobrazuje dalších 16 ukazatelů.

Tato práce vychází z domněnky, že pokud je určitá oblast pro populaci významná (např. pracovní možnosti, pozemky, služby, atd.), lokalizují se tam. Z toho vyplývá potřeba umístění obyvatele do domů, bytů. Pokud region disponuje kvalitními lidskými zdroji, firmy se tam také lokalizují, staví svá sídla a dopravní infrastrukturu, čímž roste míra zastavěné půdy. Dle zjištěných výsledků se v jednotlivých letech změnila velikost zastavěné plochy, což lze vypožorovat například v oblasti jižní Moravy. Kubeš a Kraft (2011) se zabývali vymezením periferních oblastí v jižních Čechách, při kterém využili intenzitu bytové výstavby. Vycházeli z názoru, že vysoká míra představuje zájem o území, vychování dětí v tomto místě a dobré peněžní zajištění populace, což ukazuje na sociální stabilitu, která není v periferiích předpokládána. Výstupy této práce a uvedených autorů nesouhlasí, což může být způsobeno tím, že jako ukazatel vybrali pouze bytovou výstavbu a zde jsou uvažovány zastavěné a ostatní plochy.

Výsledkem sestaveného kompozitního indikátoru bylo vymezení pólů růstu, které v roce 2015 tvořily Praha, Plzeň, České Budějovice Pardubice a Hradec Králové, Brno, Olomouc a Ostrava ze socio-ekonomického hlediska. Novák a Netrdová (2011) se zabývali prostorovými diferenciacemi obcí ze stejného úhlu pohledu. V jejich práci využili čtyři okruhy (v ekonomickém použili i podíl zaměstnaných v priméru na celkovém počtu ekonomicky aktivních, který byl aplikován i zde), kdy prostřednictvím bodové metody, byly určeny rozvojové a problémové oblasti na základě 17 ukazatelů, což znemožňuje rovné porovnání výsledků této práce a autorů. Nejvyšší hodnocení bylo dosaženo v zázemí z velké části krajských měst. Za důležitý rys nerovností ve vymezeném území je vznikající osa, která vede z Plzně přes Prahu, Mladou Boleslav do Liberce.

Hodnocením sociálně-ekonomických nerovností se zabývala řada výzkumů, Notrdová, Nosek (2009) upozorňují na to, že i přes to, dosud neexistuje žádný jednotný metodologický přístup k této problematice.

Z hlediska socio-ekonomického růstu je nevýhodnější zaměřit se na terciérní sektor (IT, bankovníctví a další), neboť má největší pozitivní vliv na hrubý domácí produkt. Opatření, které by zlepšilo situaci problémových oblastí, je třeba zavádět pro každou individuálně, protože každá oblast je specifická. Regionu Jesenicko by mohla pomoci větší podpora cestovního ruchu nebo přeshraniční spolupráce s Polskem.

Klíčovým faktorem růstu pro kraj Vysočina by mohla být výstavba vysokorychlostní tratě spojující Prahu s Brnem, která by vedla přes tento region a po které by mohly jezdit i vlaky zajižďující do měst Vysočiny. Tím by se zvýšila dopravní flexibilita občanů tohoto území.

6 ZÁVĚR

Hlavním cílem předkládané práce bylo zhodnocení vývoje socio-ekonomického růstu České republiky na úrovni obcí v roce 2006 a 2015. Cíle bylo dosaženo prostřednictvím sestaveného kompozitního indikátor, jehož konstrukce se skládala z několika dílčích kroků. Nejdříve byly vybrány dílčí sub-indikátory, které v mapě ukazují socio-ekonomické diference jednotlivých regionů.

Prvním zvoleným byla míra migrace, jejíž kladná hodnota naznačuje atraktivitu určitého území a jeho další rozvojový potenciál. V obou letech je patrné výraznější postavení Prahy oproti zbylému území. Celkově byla míra migrace v roce 2006 vyšší, což způsobil mimo jiné i vstup ČR do EU v roce 2004. Od tohoto roku rostl počet cizinců v ČR. Intenzita tohoto trendu se však postupem času vyrovnala a v roce 2015 již není míra migrace na sledovaném území tak výrazná.

V případě, že lidé se lidé stěhují, bývá to často z pracovních důvodů, proto jako další ukazatel byla vybrána zaměstnanost ve službách. V porovnání roku 2006 a 2015 došlo ke značnému rozšíření počtu pracujících v tomto odvětví, což bylo vykompenzováno poklesem zaměstnanců priméru a sekundéru.

S prvními dvěma zmíněnými ukazateli souvisí i zastavěná plocha a počet obyvatel ve věku 0-14. Obyvatelé v nové lokalitě vystaví nové domy a zakládají zde rodiny, na základě tohoto faktu lze očekávat růstové tendence území. Rozdíl zastavěného území v daných letech nebyl podstatný, protože podíl zastavěného území se změnil o setiny procent hektarů. Naopak odlišnost map s počtem obyvatel v uvedeném období byl na první pohled zřejmý. Tyto změny pramení ze skutečnosti, že se zvýšil počet populace do 15 let.

Vzhledem k tomu, že nebyly všechny indikátory stejně důležité, byly jim přiřazeny váhy metodou párového porovnání, kdy dílčí ukazatelé byli porovnání mezi sebou za použití matice. Dále byla vypracována korelační matice, která určila vztahy mezi proměnnými. Neboť síla mezi nimi nedosáhla nežádoucí hodnoty 0,8, nebylo zapotřebí ani jednu z nich vyřadit. Na tento krok navázala standardizace provedená metodou min max, která transformovala počáteční stupnici na škálu <0-100>, nahrazuje také rozměrné indikátory bezrozměrnými. Závěrem byly hodnoty agregovány a prezentovány v podobě kartogramů.

Pomocí kompozitního indikátoru bylo vymezeno území prostorového růstu, z kterého vyplývá, že je nerovnoměrně rozmístěn, čímž byl dosažen dílčí cíl, kterým bylo ověření obecné teorie polarizovaného rozvoje. Dle ní je růst v rámci území nerovnoměrný, protože k němu nemůže docházet ve stejné míře.

Od roku 2006 do roku 2015 se zvýšila extenzita měst ovlivňující přilehlé obce. Z map bylo zjištěno, která území jsou problémová. Jedná se především o Jesenicko, a kraj Vysočina. Oběma lze doporučit větší podporu cestovního ruchu, neboť mají v těchto činnostech velký potenciál. Jesenicko by se také mohlo zaměřit na přeshraniční spolupráci s polskými regiony. Na Vysočině by situaci zlepšila plánovaná výstavba vysokorychlostní železnice mezi Prahou a Brnem, což by mimo jiné zvýšilo i dopravní mobilitu obyvatel. Jihlava by se díky tomu mohla stát dalším pólem rozvoje, neboť dle výsledků této práce v současné chvíli jím není.

Hlavním přínosem byla komparace geografického vývoje ukazatelů v období mezi rokem 2006 a 2015, který ukázal pohyb a změny v počtu obyvatelstva a další. Dílčím cílem bylo sestavení kompozitního indikátoru, který uvažuje zmíněné procesy komplexně. Při plánování regionální politiky by aktéři rozvoje měli zohlednit prostorové procesy, být obeznámení s tím, kde je socio-ekonomický růst a dle toho volit aplikovaná opatření.

SEZNAM LITERATURY

ADAMČÍK, S. Zdroje teorie regionální politiky a regionálního rozvoje. Ostrava: Vysoká škola báňská, 2002.

ADAMČÍK, Stanislav. Regionalistika, regionální politika a veřejná správa. Opava: Slezská univerzita, 1997. ISBN 80-85879-69-7.

Alexander, J.W. (1954), 'The Basic-Nonbasic Concept of Urban Economic Functions', *Economic Geography*, 30(3), 246–261.

ANDĚL, J. Sociogeografická regionalizace. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1996. 85 s. ISBN 80-7044-112-7, s. 5-7.

BERÁNEK, Jaromír. Ekonomika cestovního ruchu. Praha: Mag Consulting, 2013. ISBN 978-80-86724-46-1.

BINEK, J. a kol. (2007): Venkovský prostor a jeho oživení. Brno: Georgetown.

Blakely, E.J. –Leigh, N. *Green: Planning Local Economic Development*, SAGE Publication, Inc., 2010.. ISBN: 978-1-4129-6093-9

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3.

BLONDEL, J. *Comparative Government: An Introduction*. New York: P. Allan Publishing, 1990

BOHÁČKOVÁ, Ivana a Ivana BROŽOVÁ. Ekonomika agrárního sektoru. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2010. ISBN 978-80-213-2026-0.

Brněnské metropolitní oblasti a Jihlavské sídelní aglomerace [online]. [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: https://www.brno.cz/fileadmin/user_upload/sprava_mesta/Strategie_pro_Brno/doplnujici_studie/BMO_JSA_vymezeni_2013_web.pdf

COOK, Philip. The International Encyclopedia of Human Geography: Locality Debates. [online]. 2006 [cit. 2016-12-23]. Dostupné z: <http://www.dime-eu.org/files/active/0/Cooke%2006%20Locality%20Debates%5B1%5D.pdf>

ČADIL, Jan. Regionální ekonomie: teorie a aplikace. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-191-8

Česká republika. Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje. In Sbírnka zákonů 2000.

Český statistický úřad [online]. 2017 [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Davis, H.C. (1975), 'Economic Base and Input-Output Multipliers – A Comparison for Vancouver, B.C.', The Annals of Regional Science, 9(3), 1–8.

Definition of Functional Urban Areas (FUA) for the OECD metropolitan database [online]. 2013 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/gov/regional-policy/Definition-of-Functional-Urban-Areas-for-the-OECD-metropolitan-database.pdf>

DIDEROT: Velká všeobecná encyklopedie. Praha: Diderot, 2001. ISBN 80-902723-2-0

DOHNAL, Luděk. CHYBĚJÍCÍ A ODLEHLÉ HODNOTY [online]. 2017 [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: http://www1.lf1.cuni.cz/~ldohna/publik/Kap_8_chybodlhodnoty.pdf

Dokument Zásady tvorby indikátorů pro monitoring a evaluaci. Dostupný z <http://www.strukturalni-fondy.cz/getdoc/78c2c85b-1303-4ade-bd8c-666a7301a99a/Zasady-tvorby-indikatoru-pro-monitoring-a-evaluaci>

DRÁPELA, E.: Marginální oblasti na území ČR a jejich vývoj v prostoru a čase, Brno, Masarykova univerzita, PřF, 2010

DUFEK, Jaroslav a Bohumil MINAŘÍK. Analýza indikátorů pro hodnocení cílů realizace strategie regionálního rozvoje v České republice. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2009. ISBN 978-80-7375-366-5.

DUŠEK, Jiří. Faktory regionálního růstu a rozvoje: (se zaměřením na spolupráci měst a obcí v Jihočeském kraji). České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. Studia. ISBN 978-80-86708-94-2.

Fortune (1938), 'Oskaloosa vs. the United States', April, 55–62. Florence, P.S. (1929), The Statistical Method in Economics and Political Science. Harcour tBrace and Company: New York.

Gibson, L.J and M.A. Worden (1981), 'Estimating the Economic Base Multiplier: A Test of Alternative Procedures', *EconomicG eography*, 57(2), 146–159.

HENDL, Jan. Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat. 4., rozš. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0200-4.

HEROD, A. From a geography of labor to a labor geography: Labor's spatial fix and the geography of capitalism. *Antipode*. 1997, 29, 1, s. 1-31.

HUDEČKOVÁ, Helena, Michal LOŠŤÁK a Adéla ŠEVČÍKOVÁ. Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2006. ISBN 80-213-1413-3. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:291f0140-03f8-11e7-8830-005056827e51>

HUDRLÍKOVÁ, Lenka. *Kompozitní indikátory: konstrukce, využití, interpretace* [online]. 2014 [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: <https://vskp.vse.cz/eid/43160>

INTEGROVANÉ TERITORIÁLNÍ INVESTICE [online]. 2014 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_cs.pdf

Isserman, A.M. (1980), 'Estimating Export Activity in a Regional Economy: A Theoretical and Empirical Analysis of Alternative Methods', *International Regional Science Review*, 5(2), 155–184.

IVANIČKA, Koloman. Základy teórie a metodológie socioekonomickej geografie: vysokoškolská učebnica pre prírodovedecké a pedagogické fakulty vysokých škôl. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987.

JEŘÁBEK, Milan; PEŠTOVÁ, Jana. *Regionalizace České republiky : formování regionů, jejich funkce, význam pro začleňování do evropského prostoru : sborník referátů z mezinárodní konference*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 1999. ISBN 8070442573. S. 24.

KARLSSON, Charlie, ANDERSSON, Martin, NORMAN, Therese. *Handbook of Research Methods and Applications in Economic Geography*. Massachusetts: William Pratt House, 2015. ISBN 978-0-85793-267-9

KISLINGEROVÁ, Eva a Jaroslava HOLEČKOVÁ. *Nová ekonomika: nové příležitosti?*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xxi, 322 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-403-2.

KOHOUT P. Nesmrtelný Keynes [online] 2005 [cit.2017-04-26] Dostupné z WWW: <http://finmag.penize.cz/ekonomika/261873-nesmrtelny-keynes>

KOTULIC, Rastislav, Emilia HUTTMANOVA, Ivana KRAVCAKOVA VOZAROVA a Jozef NAGY. The Structural Analysis of The Sectors of Slovak Economy and Employment in Times of Global Change and The Subsequent Development. In: *ELSEVIER* [online]. s. 6 [cit. 2017-05-16].

KOUTSKÝ, Jaroslav a Pavel RAŠKA. *Výzkum regionálního rozvoje - vybrané přístupy a témata*. V Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2012. ISBN 978-80-7414-481-3.

KREJČÍ, Tomáš. *Regionální rozvoj: teorie, aplikace, regionalizace*. V Brně: Mendelova univerzita, 2010. ISBN 978-80-7375-414-3. Dostupné také z: <http://kramerius.mzk.cz/search/handle/uuid:b344b1c0-f70c-11e5-8d5f-005056827e51>

KUČERA, Lukáš. Postavení primárního sektoru v ekonomice ČR. In: *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/postaveni-primarniho-sektoru-v-ekonomice-cr-2014-v0j0lr7bmu>

KUTSCHERAUER, Alois a kol. *Analýza dat v regionalistice: Socioekonomické analýzy a prognózy na podporu regionálního rozvoje*. 2.doplňené vydání. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2014.

MAIER, Karel. *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938*. Praha: Academia, 2005. Česká matice technická. ISBN 80-200-1245-1.

MARADA, M.: Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. In *Geografie - sborník České geografické společnosti*. 2001, roč. 106, č. 1, str. 12-25.

Metodická podpora regionálního rozvoje. *Regionální rozvoj* [online]. [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: <http://www.regionálnírozvoj.cz/index.php/regionalni-rozvoj.html>

Metropolitní oblasti a aglomerace jsou připravené čerpat více než 45 miliard. *Statnisprava.cz* [online]. [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: https://www.statnisprava.cz/rstsp/clanky.nsf/i/metropolitni_oblasti_a_aglomerace_jsou_pripravene_cerpat_vice_nez_45_miliard_16112108_70978866

MINAŘÍK, Bohumil, Jana BORŮVKOVÁ a Miloš VYSTRČIL. *Analýzy v regionálním rozvoji*. Praha: Professional Publishing, 2013. ISBN 978-80-7431-129-1.

Moore, C.L. (1975), 'A New Look at the Minimum Requirements Approach to Regional Economic Analysis', *Economic Geography*, 51(4), 35

Moretti, E. and P. Thulin (2013), 'Local Multipliers and Human Capital in the United States and Sweden', *Industrial and Corporate Change*, 22(1), 339–362.

Moretti, E. and P. Thulin (2013), 'Local Multipliers and Human Capital in the United States and Sweden', *Industrial and Corporate Change*, 22(1), 339–362.

MUSIL, J., MÜLLER, J.: *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení*, Praha, CESES FSV UK, 2008.

OECD. *Handbook on Constructing Composite Indicators: METHODOLOGY AND* OLIVKOVÁ, Ivana. *APLIKACE METOD VÍCEKRITERIÁLNÍHO ROZHODOVÁNÍ PŘI HODNOCENÍ KVALITY VEŘEJNÉ DOPRAVY* [online]. 2011 [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: http://pernerscontacts.upce.cz/23_2011/Olivkova.pdf

PARR, J. B. (1999a) Growth-pole strategies in regional economic planning: a retrospective view. Part 1. Origins and advocacy. *Urban Studies*, 1999, vol. 36, no. 7, s. 1195-1215.

PEET, Richard, HARTWICK, Elaine. *Theories of Development: Contentions, Arguments, Alternatives*. 3. Přpracované vydání. New York: TheGuilfordpress, 2015. ISBN 978-1-4625-1959-0

PERLÍN, R. (2010): Theoretical approaches of methods to delimitate rural and urban areas. *European Countryside*, 4, 182–200.

PETR, Pavel. *Metody Data Miningu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-872-5.

REDLICOVÁ, Radka. *Regionální ekonomika: pro bakalářské studium*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. ISBN 978-80-7375-779-3.

ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: GradaPublishing, 2016. Expert. ISBN 978-80-247-5858-9.

SOJKA, Milan a Luděk KOUBA. *Kapitoly z dějin ekonomických teorií*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2010. ISBN 80-7157-935-1. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:4d124500-88e8-11e3-997d-005056827e52>

Spěšná, D. a kol. (2009). *Agrární trh práce*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informace

STRATEGIE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE ČR 2014–2020. In: *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. 2013 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/08e2e8d8-4c18-4e15-a7e2-0fa481336016/SRR-2014-2020.pdf?ext=.pdf>

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a kol. *Indikátory udržitelného rozvoje pro města a obce*. Praha: Civitas de Populi, 2011. ISBN 978-80-904671-4-9

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7395-019-4.

THULIN, Petr. *Local Multiplier and Economic Base Analysis* [online]. 46 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: http://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2014/11/WP_29.pdf

TOUŠEK, Václav, Josef KUNC a Jiří VYSTOUPIL. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-114-4.

Ullman, E.L. and M.F. Dacey (1960), 'The Minimum Requirements Approach to the Urban Economic Base', *Papers in Regional Science*, 6, 175–194.

USER GUIDE [online]. 2008 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/std/42495745.pdf>

Úvod do regionálních věd a veřejné správy. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-086-4.

VITURKA, Milan. *Regionální ekonomie a politika II*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4478-4

Vorauer, K. (1997), *Europäische Regionalpolitik Regionale Disparitäten. Theoretische Fundierung, empirische Befunde und politische Entwürfe*, Münchener Geographische Hefte, Passau.

VYSTOUPIL, J. *Prognózy a modely v regionálním rozvoji* [online]. 2003 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z WWW: <regionalka.wz.cz/vystoupil/vystoupil.doc>.

WOKOUN, René. *Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

ŽÁK, Milan. *Velká ekonomická encyklopedie*. 2. rozš. vyd. Praha: Linde, 2002, 887 s. ISBN 80-7201-381-5.

7 SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ

Obrázek 1: Využití půdy v ČR v roce 2015	47
Obrázek 2: Využití půdy v ČR v roce 2003	47
Obrázek 3: Míra migrace v ČR v roce 2006	52
Obrázek 4: Míra migrace v ČR v roce 2015	52
Obrázek 5: Podíl počtu zaměstnaných ve službách v ČR v roce 2006	53
Obrázek 6: Podíl počtu zaměstnaných ve službách v ČR v roce 2015	54
Obrázek 7: Podíl počtu zaměstnanců v zemědělství v ČR v roce 2006	55
Obrázek 8: Podíl počtu zaměstnanců v zemědělství v ČR v roce 2015	56
Obrázek 9: Podíl zastavěné plochy v ČR v roce 2006.....	57
Obrázek 10: Podíl zastavěné plochy v ČR v roce 2015	58
Obrázek 11: Podíl počtu obyvatel ve věku 0–14 v ČR v roce 2006.....	58
Obrázek 12: Podíl počtu obyvatel ve věku 0–14 v ČR v roce 2015.....	59
Obrázek 13: Kompozitní indikátor socio-ekonomického růstu v ČR v roce 2006... 60	
Obrázek 14: Kompozitní indikátor socio-ekonomického růstu v ČR v roce 2015... 61	
Obrázek 15: Rozdělení ukazatelů typu max a min v roce 2006	Chyba! Záložka není definována.

8 SEZNAM TABULEK

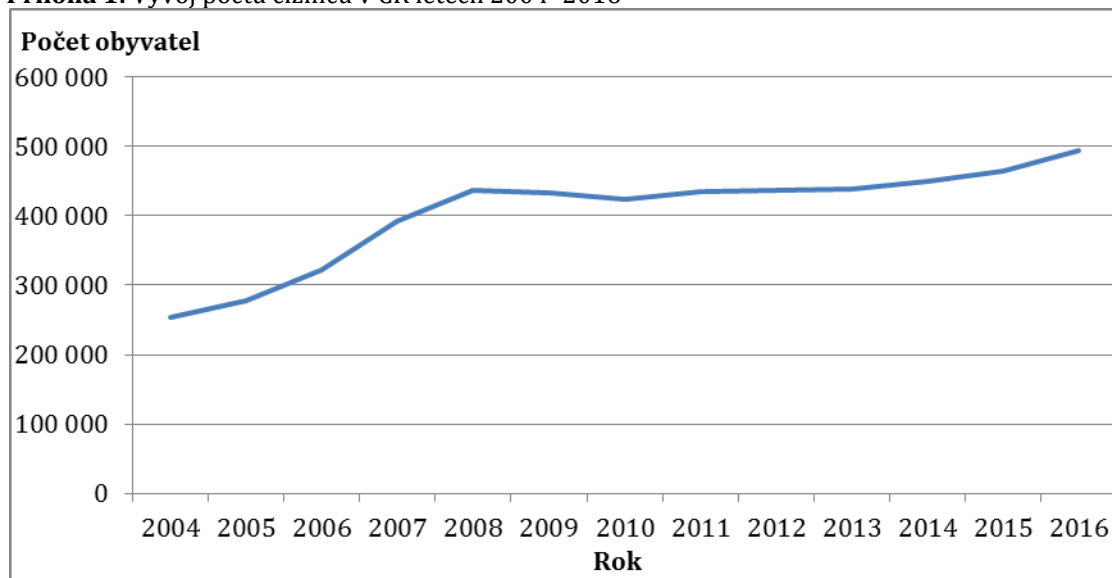
Tabulka 1: Zaměstnání v národním hospodářství v ČR	22
Tabulka 2: Členění NUTS 2	40
Tabulka 3: Členění populace podle vztahu k trhu práce.....	43
Tabulka 4: Průměrná hrubá měsíční mzda ve vybraných činnostech (v Kč)	46
Tabulka 5: Korelační matice ukazatelů v roce 2015.....	49
Tabulka 6: Rozdělení ukazatelů typu max a min v roce 2015	51
Tabulka 7: Korelační matice ukazatelů v roce 2006	Chyba! Záložka není definována.

9 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vývoj počtu cizinců v ČR letech 2004–2016	77
Příloha 2: Vývoj počtu obyvatel ve věku 0–14 v ČR v letech 2003–2015	77
Příloha 3: Rozdělení ukazatelů typu max a min v roce 2006	77
Příloha 4: Korelační matice ukazatelů v roce 2006	78

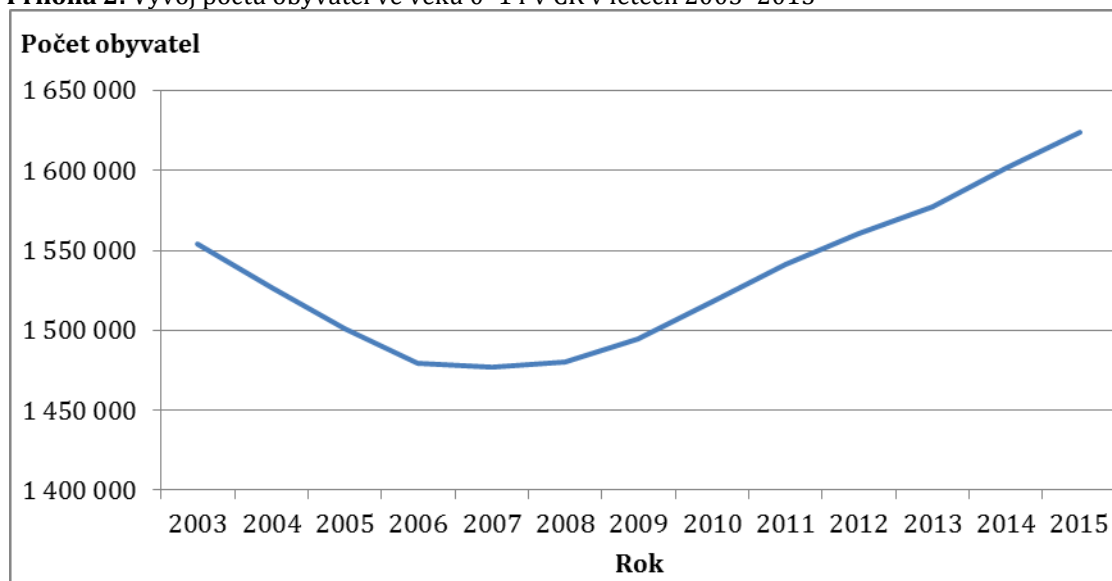
10 PŘÍLOHY

Příloha 1: Vývoj počtu cizinců v ČR letech 2004–2016

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Příloha 2: Vývoj počtu obyvatel ve věku 0–14 v ČR v letech 2003–2015

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Příloha 3: Rozdělení ukazatelů typu max a min v roce 2006

2006	Míra migrace	Zaměstnanost ve službách	Zaměstnanost v zemědělství	Zastavěné plochy	Počet obyvatel ve věku 0–14
MIN	-27,0	5,3	0,0	1,4	0,0
MAX	23,5	81,1	77,8	86,9	37,2

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ

Příloha 4: Korelační matice ukazatelů v roce 2006

Ukazatel	Hrubá míra migračního salda	Podíl zaměstnanosti ve službách	Podíl zaměstnanosti v zemědělství	Podíl zastavěného území	Podíl obyvatel ve věku 0-14
Míra migrace	1,000	0,147	-0,081	0,028	0,071
Podíl zaměstnanosti ve službách	0,147	1,000	-0,511	0,259	0,000
Podíl zaměstnanosti v zemědělství	-0,081	-0,511	1,000	-0,347	-0,095
Podíl zastavěného území	0,028	0,259	-0,347	1,000	0,060
Podíl obyvatel ve věku 0-14	0,071	0,000	-0,095	0,060	1,000

Zdroj: vlastní zpracování, 2017, data dle ČSÚ